ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

VYJMENOVANÁ SLOVA V SOUČASNÉM JAZYKOVÉM ÚZU

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Karina Rusiniková

Učitelství pro základní školy, obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: PaedDr. Jana Vejvodová, CSc.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 30. dubna 2020

.....

vlastnoruční podpis

Chtěla bych poděkovat PaedDr. Janě Vejvodové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za vedení, zájem, připomínky a čas, který mi věnovala

OBSAH

ÚVOD 2
1. TEORETICKÁ ČÁST 3
1.1 Z HISTORIE ČESKÉHO PRAVOPISU 3
1.2 VYJMENOVANÁ SLOVA A JEJICH VÝZNAM 4
1.2.1 Přehled vyjmenovaných slov podle internetové jazykové příručky 4
1.2.2 Původ vyjmenovaných slov 6
1.3 SJEDNOCENÍ A NORMALIZACE VYJMENOVANÝCH SLOV 12
1.4 ŘADY VYJMENOVANÝCH SLOV OD ROKU 1962 DO ROKU 1989 14
2. PRAKTICKÁ ČÁST 19
2.1 CÍL VÝZKUMU 19
2.2 POPIS A METODY VÝZKUMU 19
2.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU 23
2.3.1 Frekvence vyjmenovaných slov, jimiž se učebnice liší 24
2.3.2 Frekvence hláskových variant sloves 26
2.3.3 Frekvence příbuzných slov k vyjmenovaným slovům, jimiž se učebnice liší 27
2.3.4 Frekvence příbuzných slov k dalším vyjmenovaným slovům 29
ZÁVĚR 53
RESUMÉ 56
SEZNAM LITERATURY 57
INTERNETOVÉ ZDROJE 59

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je frekvence vyjmenovaných slov v současném jazykovém úzu. Během studia jsem se seznámila s mnoha učebnicemi českého jazyka a zaujalo mě, jak se učebnice řadami vyjmenovaných slov liší. Nikde nejsou popsané postupy, které autoři volí pro to, aby nějaké slovo zařadili nebo nezařadili do těchto řad. Právě z tohoto důvodu jsem se rozhodla vyjmenovaná slova zkoumat, a to z hlediska frekvenční distribuce v jazyce. K tomu využívám jeden z korpusů Českého národního korpusu, a to korpus Syn2015, synchronní reprezentativní a referenční korpus současné psané češtiny. Zkoumám, kterými slovy se řady vyjmenovaných slov liší, a tato slova následně porovnávám z hlediska jejich frekvence.

Cílem mé diplomové práce je porovnat vyjmenovaná slova v současných učebnicích českého jazyka i slova k nim příbuzná z hlediska jejich frekvence v současném jazykovém úzu.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Z HISTORIE ČESKÉHO PRAVOPISU

Internetová jazyková příručka v kapitole o historii českého pravopisu pojednává o tom, že ve staré češtině, na rozdíl od spisovné češtiny dnešní, existovaly zhruba od přelomu 14. a 15. století ve výslovnosti dvě dvojice takzvaných i-ových hlásek; měkké i/í a tvrdé y/ý. Dvojice slov bíti (ve smyslu mlátit) a býti (ve smyslu existovat) se tedy původně lišila svou výslovností. Diference mezi těmito slovy byla tak patrná už po jejich výslovnosti. *Je tomu tak dodnes v případě obou krátkých i-ových hlásek například v polštině nebo v ruštině.*[1] Dnes je to zřejmé pouze a jen z písma. V 15. století, a to nejpozději, obě tyto dvojice hlásek splynuly v jednu - [i] a [í]. Obě slova (bít/být) v dnešní mluvené češtině znějí sice stejně ([bít] a [bít]), píšeme je však odlišně ([bít] a [být]). V dalších dvojicích typu vír/výr, mít/mýt, bidlo/bydlo, vít/výt, víska t/výskat atd. je to podobné.[2]

Dále v internetové jazykové příručce můžeme číst, že původní diference nechala značnou stopu v české grafické soustavě mezi oběma dvojicemi hlásek. Můžeme zjednodušeně říci, že v polohách, kde se původně vyslovovaly hlásky [y] a [ý], a proto se i psalo písmeno y (případně ý), dnes také píšeme y/ý, a naopak; tam, kde se původně vyslovovaly hlásky [i] a [í], a proto se i psalo písmeno i (případně í), dnes také píšeme i/í, a to i přes to, že prvotní diference ve výslovnosti vymizela.[3]

Jedinou dvojici i-ových hlásek [i] a [í] graficky znázorňujeme dvěma dvojicemi písmen i/í a y/ý, i když k tomu jiné důvody krom historických nemáme.

Protože nám dnes chybí opora ve výslovnosti, když se rozhodujeme, zda napíšeme i/í nebo y/ý, a protože samozřejmě nemůžeme počítat s tím, že každý všední uživatel psaného českého jazyka ví, kde se do 15. století vyslovovaly hlásky [y] a [ý] a kde hlásky [i] a [í], bylo nutné vymezit všechna domácí slova, kde se po pravopisně obojetných souhláskách píše y/ý a kde i/í.

[1] *Internetová jazyková příručka: Ústav pro jazyk český.: Z historie českého pravopisu [online]. 2008-2020 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=148*
[2] *tamtéž*
[3] *tamtéž*

Analogicky, pomocí vzorů, je řešeno psaní i/í a y/ý po obojetných souhláskách v koncovkách slov. Např. píšeme *dva psi* jako *dva páni*, ale vidím *dva psy* jako *dva pány* nebo *jsou veselí* jako *jsou mladí*, ale *je veselý* jako *je mladý.*

Jde-li o pravopis lexikální, tedy o psaní y/ý nebo i/í uvnitř slova, obvykle se rozhodujeme algoritmicky. V prvním kroku zjišťujeme, zda jde o slovo vyjmenované. Pokud ano, napíšeme y, ý. Při tomto zjišťování zpaměti vyjmenováváme domácí výrazy, kde se píše ypsilon. Pravidla českého pravopisu řady takzvaných vyjmenovaných slov, také vyňatých nebo vybraných, uvádějí již od svého prvního vydání, a to od roku 1902. *„Podobný problém, a tedy i podobné seznamy slov, které se musí uživatelé jazyka při zvládání pravopisu naučit nazpaměť, neexistuje jen v češtině. Např. polské děti se musí naučit, kde hlásku [ž] zapisovat písmenem ż, a kde spřežkou rz a ve kterých slovech samohlásku [u] zapisovat jako u, a kde jako ó, ve slovenštině existují mj. i vyjmenovaná slova po r a maďarské děti se musí naučit, kde zapisovat hlásku [j] písmenem j, a kde jako spřežku ly.“*[4]

1.2 VYJMENOVANÁ SLOVA A JEJICH VÝZNAM

„Vyjmenovaná slova jsou domácí slova (výjimečně i zdomácnělá: lyže), v jejichž kořenech (výjimečně i v příponě: brzy, slepýš, kopyto) se píše po tzv. pravopisně obojetných souhláskách y/ý."[5] Taktéž ve slovech odvozených píšeme y/ý.

Seznamy slov nebo jejich pořadí, uváděné v nejrůznějších příručkách, jako jsou například pravidla českého pravopisu, školní učebnice nebo mluvnice, nejsou vždy identické. Mohou se lišit jak v učebnicích současných, tak v učebnicích starších. Volba slov totiž není věcí Ústavu pro jazyk český, ale záleží na autorovi samém, jak řady vyjmenovaných slov ve své publikaci uvede.

1.2.1 PŘEHLED VYJMENOVANÝCH SLOV PODLE INTERNETOVÉ JAZYKOVÉ PŘÍRUČKY

B: *být (bych, bys, by, bychom, byste, abych, abys, aby, …, kdybych, kdybys, kdyby, …, bytí, živobytí, bývat, bývalý, byt, bytná, bytový, bytelný, bytost, bydlit* i *bydlet, bydliště, obydlí,*

[4] *Internetová jazyková příručka [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2016 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/*

[5] *Internetová jazyková příručka [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2016 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/*

bydlo (příbytek, živobytí), *dobýt, dobyvatel, dobytek, dobytče, dobytkářství, nabýt, nabývat, nábytek, obývat, obyvatel, obyvatelstvo, odbýt, odbyt, neodbytný, pozbýt, přebýt, přebývat, přebytek, přibýt, přibývat, příbytek, ubýt, ubývat, úbytek, zbývat, zbytek, zabývat se), obyčej (obyčejný), bystrý (bystře, bystrost, bystřina, Bystrc, Bystřice), bylina (býlí, býložravec, černobýl, zlatobýl), kobyla (kobylka, Kobylisy), býk (býček, býčí, býkovec), babyka; Bydžov, Přibyslav, Bylany, Hrabyně; Zbyněk*.

F: Po *f* se v kořenech domácích slov *y/ý* nepíše, proto vyjmenovaná slova po *f* v češtině nemáme. V některých učebnicích a přehledech vyjmenovaných slov bývá uvedeno přejaté slovo *fyzika*. Obojetnost *f* se projevuje zvláště v koncovkách (*grafy, žirafy*, ale *v kafi*).

L: *slyšet (slyšitelný, slýchat, nedoslýchavý), mlýn (mlynář, mlýnice), blýskat se (blýsknout se, zablýsknout se, blýskavice, blýskavý, blyštět se), polykat (zalykat se), vzlykat (vzlyknout, vzlyk, vzlykot), plynout (uplynout, rozplynout se, rozplývat se, splynout, splývat, oplývat, vyplývat, plynulý, plyn, plynný, plynárna, plynoměr, plynojem), plýtvat, lysý (lysina, lyska, Lysá, Lysolaje), lýtko, lýko (lýčí, lýčený* (lýkový), *lýkovec, lýkožrout), lyže (lyžovat, lyžař), pelyněk, plyš, slynout, plytký, vlys (vlýsek, vlysový); Volyně*.

M: *my* (zájmeno 1. os. mn. č.), *mýt (mycí, myčka, umýt, umývat, umývadlo* i *umyvadlo, umývárna* i *umyvárna, pomyje, mýval, mýdlo, mydlit, mydlář, mydlina), myslit* i *myslet (mysl, myšlenka, pomyslit* i *pomyslet, pomýšlet, přemýšlet, vymyslit* i *vymyslet, vymýšlet, výmysl, úmysl, usmyslit si* i *usmyslet si, smýšlení, smyšlenka, smysl, smyslný, nesmyslný, průmysl, myslivec, myslivna, Nezamysl, Nezamyslice, Přemysl), mýlit se (mýlka, mylný, omyl, zmýlená), hmyz (hmyzí, hmyzožravec), myš (myší, myšina), hlemýžď, mýtit (mýtina, vymýtit, vymycovat), zamykat (odmykat, nedomykat, vymykat se, výmyk, přimykat se), smýkat (smyk, smýčit, smyčec, smyčka, průsmyk), dmýchat (rozdmýchat, dmychadlo* i *dmýchadlo), chmýří, nachomýtnout se (ochomýtat se), mýto (mýtné, Mýto), mykat (mykaný), mys, sumýš; Litomyšl, Kamýk*.

P: *pýcha (pyšný, pyšnit se, zpychnout, pýchavka, pych, přepych, Přepychy), pytel (pytlovina, pytlák, pytlačit), pysk (pyskatý, ptakopysk, Solopysky), netopýr, slepýš, pyl (opylovat), kopyto (sudokopytník), klopýtat (klopýtnout), třpytit se (třpyt, třpytivý, třpytka), zpytovat (jazykozpyt, nevyzpytatelný), pykat (odpykat), pýr (pýřavka), pýří, pýřit se (zapýřit se, pýřivý, čepýřit se), pyj; Chropyně, Pyšely; Spytihněv*.

S: *syn (synovský, synovec, zlosyn, Syneč), sytý (sytost, dosyta, nasytit, nenasytný), sýr (syreček, sýrař, sýrárna, syrovátka, Sýrovice), syrový (syrovinka), syrý* (syrový), *sychravý (Sychrov), usychat* i *usýchat (vysychat* i *vysýchat), sýkora (sýkořice), sýček, sysel, syčet (sykat, sykot), sypat (sypký, sýpka, sypek, nasypat, násyp, násypný, osypaný, vysypat, zasypat, zásyp); Bosyně*.

V: *vy* (zájmeno 2. os. mn. č.), *vykat, vysoký (vysočina, Vysočany, vyšší, výše, výška, výšina, povýšit, vyvýšit, vyvýšenina, zvýšit, převyšovat, Vyšehrad), výt (zavýt), výskat (výskot, zavýsknout), zvykat (zvyk, zlozvyk, zvyknout, zvyklost, navykat, navyknout, návyk, odvykat, odvyknout, obvyklý), žvýkat (žvýkací, přežvykovat, přežvýkavec, žvýkačka), vydra (vydří, vydrovka, Povydří), výr* (pták), *vyžle (Vyžlovka), povyk (povykovat), výheň, cavyky, vyza; Vyškov, Výtoň*, předpona *vy-/vý-*, např. *vyslechnout, vyvařit, výslech, výborný, výzkumný*.

Z: *brzy, jazyk (jazýček, jazykozpyt, jazykověda, dvojjazyčný, jazylka), nazývat (se) (vyzývat, vyzývavý, vzývat, ozývat se); Ruzyně*.

1.2.2 PŮVOD VYJMENOVANÝCH SLOV

Jak již bylo uvedeno, Internetová jazyková příručka uvádí, že obojetnost souhlásek souvisí s historií českého jazyka. Ve staré češtině byl rozdíl mezi hláskami [y] a [ý] nebo [i] a [í] slyšitelný, nebylo potřeba seznamů slov, kde se píše ypsilon, kdežto dnes, vyjma několika nářečí, je výslovnost těchto hlásek naprosto stejná. Diference ve výslovnosti vymizela, kdežto v písmu je zachována dodnes.[6]

Vyjmenovaná slova jsou součástí pravidel českého pravopisu. Pravidla českého pravopisu byla s obměnami postupně vydávána v letech 1902, 1913, 1941, 1957 a 1993. V Pravidlech hledících k českému pravopisu a tvarosloví, která vyšla za redakce Jana Gebauera v roce 1902, můžeme číst: *„Slabiky vnitřní, které tu mají -y-, -ý-, uvozují se v mluvnicích a jsou uvedeny na svých místech zde dále v seznamu abecedním. Píšeme ý, kde se obecně vyslovuje místo něho ej; a píšeme y, kde tvar některý příbuzný má na témž místě v obecné výslovnosti ej. Tedy na př. býti, pýcha, mýliti, výška, sýpka, mlýn … poněvadž se obecně říká bejt, pejcha, mejlit, vejška, sejpka, mlejn … a dále byt, obydlí, pyšný, omyl, vysoký, sypati, mlynář atp., poněvadž ve slovech příbuzných býti, pýcha … se vyslovuje obecně ej.“*[7] V této první pravopisné příručce najdeme každé slovo z výčtu samostatně na konci knihy, ve slovníkové části, ale výčet vyjmenovaných slov publikace neobsahuje.

V Pravidlech českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů z roku 1913 je vysvětlení podrobnější: *„Píšeme ý, kde se obecně v Čechách vyslovuje místo něho ej; a píšeme y, kde některý tvar příbuzný má na témž místě ý (v obecné výslovnosti ej). Tedy na př.: býk, býlí, býti, bývati (obývati atp.), klopýtnout, netopýr, pýcha, pýchavka, pýří, pýřiti se, slepýš, hlemýžď, Kamýk, mýliti, mýti, mýdlo, mýto, mýtiti, výheň, výr, výskati, výška, výti, žvýkati, vý- (výmluva, výlet atp.), sýček, sýkora, sýpka, sýr, blýskati, lýko, lýtko, mlýn, plýtvati, slýchati …, poněvadž se obecně říká bejk, bejlí, bejt, bejvat … bych, aby, byt, bytost, bytný, obydlí, nábytek, příbytek, dobytek, obyvatel, Zbyslav, Přibyslav, pych, pyšný, smyčec, průsmyk,*

[6] *Internetová jazyková příručka: Ústav pro jazyk český. Internetová jazyková příručka: Původ vyjmenovaných slov [online]. 2008-2020 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://prirucka.ujc.cas.cz/?ref=148&id=100*

[7] *GEBAUER, Jan. Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů. Praha: Císařský královský školní knihosklad, 1902.*

zamykati, omyl, mylný, pomyje, mydlář, vysoký, vymlouvati, vyletěti, sypati, sypký, syrovátka, syrový, slyšeti atp.; v slovech příbuzných býti, pýcha, smýkati, výška, sýpka, slýchati … jest ý, které se v Čechách vyslovuje obecně ej… Kromě toho jest nutno některá slova, v nichž se píše y(ý), prostě si pamatovati."[8] Pravidla českého pravopisu z roku 1913 již obsahují seznam vyjmenovaných slov. Zatím pouze jako seznam všech slov, rozdělen na slova po b, l, m, p, s, v, z není:

obyčej, babyka, Bydžov, bystrý (Bystřina, Bystřice), kobyla; kopyto, pykati, pysk, zpytovati, pytel, třpytiti se; hmyz, mys, mysl (mysliti, myšlenka, myslivec, smysl, Nezamysl, Litomyšle), myš; vydra, povyk, zvyk (obvyklý), vyza, vyžle; usychati (vysychati atd.), syčeti (sykot), syn, syrob, sysel, sytý (sytiti); polykati, lysý (lysina, lyska), lyže, plyn (plynouti), slynouti, Volyň; jazyk (jazýček), brzy, nazývati.[9]

Pravidla českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů z roku 1941 už mají výčet slov rozdělený podle souhlásek a uvádí problematiku vyjmenovaných slov takto:

„Po obojetných souhláskách (b, p, m, v, f; z, s, l) píšeme někdy y, ý, jindy i, í. Kde se píše y (ý) a i (í) mimo koncovky, třeba si pamatovati. Je to v těchto slovech (a jejich odvozeninách):

***by, bý**: býk (býček, býkovec), **býlí** (bylina, býložravec), **bystrý** (bystřina, Bystřice), **býti** (bych, aby, byt, bytost, dobýti, nabýti, dobytek, nábytek, zbytek, bývati, obyvatel), **babyka, kobyla** (Kobylisy), **obyčej** (obyčejný); Bydžov, Přibyslav;*

***py, pý: pýcha** (pyšný, přepych; příbuzné je i pych a pýchavka), **pykati** (odpykati), **pyl, pýř** (pýřavka), **pýřiti se, pysk** (ptakopysk), **pytel** (pytlák, pytlovina), **třpytiti se, zpytovati** (jazykozpyt, nevyzpytatelný), **klopýtnouti, kopyto** (jednokopytník), **netopýr, slepýš**; Pyšely, Spytihněv;*

***my, mý: my** (zájmeno 1. os. množ.), **mýliti** (mýlka, neomylný), **mys, mysl** (myslivec, přemýšleti, průmysl, Křesomysl), **myš** (myšina), **mýti** (umývati, mycí, myčka, mýdlo, umyvadlo), **mýtiti** (mýtina), **mýto** (mýtný, Mýto); **dmýchati, hmyz** (hmyzožravec), **chmýří, smyk** (smýčiti, smýkati, smyčec, smyčka, průsmyk; odmykati, zamykati); **hlemýžď, nachomýtnouti se**; Kamýk, Litomyšl;*

[8] *GEBAUER, Jan. Pravidla českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů: jediné c.k. ministerstvem kultu a vyučování schválené vydání. Praha: Císařský královský školní knihosklad, 1913.*,
[9] *tamtéž*

vy, vý: vy *(zájmeno; vykati),* ***vy-*** *(předpona; vyhoditi, vynésti, výborný, výstup),* ***vydra*** *(Vydrovka),* ***výheň, výr*** *(pták; výrovka),* ***výskati*** *(výskot, zavýsknouti),* ***vysoký*** *(vysočina, výška, povýšiti, převyšovati; Vysočany, Vyšehrad),* ***výti*** *(zavýti);* ***vyza, vyžle, zvyk*** *(zlozvyk, zvyknouti; navyknouti, přivyknouti, obvyklý),* ***žvýkati*** *(přežvýkavec);* ***cavyky, povyk, povykovati****;*

zy, zý: brzy *(ale brzičko jako kratičko),* ***jazyk*** *(jazykozpyt),* ***nazývati*** *(vyzývati);*

sy, sý: sýc *(sýček),* ***syčeti*** *(sykot, zasyčeti),* ***sychravý, sýkora, syn*** *(zlosyn, synovec),* ***sypati*** *(sypký, sýpka, nasypati, vysypati, násyp, osypky),* ***sýr*** *(sýrař, syrovátka),* ***syrový*** *(syrovinka),* ***syrup***, ***sysel***, ***sytý*** *(dosyta, nasytiti),* ***usychati*** *(zasychati, vysychati);*

ly, lý: lýko *(lýčí, lýčený, lýkožrout),* ***lysý*** *(lysina, lyska, Lysá),* ***lyšaj***, ***lýtko***, ***lyže*** *(lyžovati, lyžař),* ***blýskati*** *(blyštěti, zablýsknouti se),* ***mlýn*** *(mlynář, mlýnice),* ***plynouti*** *(plyn, plynárna, plynný, oplývati, uplynouti, rozplývati se),* ***plytký***, ***plýtvati***, ***slynouti***, ***slyšeti*** *(slýchati, nedoslýchavý);* ***pelyněk****, polykati (vzlykati, zalykati se); Volyně (Volyňka)"*[10]

Bohuslav Havránek a František Trávníček se v Pravidlech českého pravopisu z roku 1957 o vyjmenovaných slovech vyjadřují takto:

„Po písmenech b, f, l, m, p, s, v, z (tzv. obojetných souhláskách) píše se někdy i, í, jindy y, ý. V základech slov se píše po souhláskách obojetných y, ý jen v slovech dále vyjmenovaných a v slovech od nich odvozených; v ostatních slovech se píše i, í."[11]

V publikaci jsou řady vyjmenovaných slov uvedeny takto:

by, bý: býti *(bych, bys, by, bychom, byste, abych, abys, aby …, kdybych, kdybys, kdyby …, bytí, živobytí, byt, bytost, dobýti, dobyvatel, nabýti, nábytek, odbýti, odbyt, neodbytný, pozbýti, ubýti, úbytek, starobylý, bývati, bývalý, obývati, obyvatel, přebývati, přebytek, příbytek, zabývati se, zbytek, dobytek, bydliti, obydlí, bydlo,* ***obyčej*** *(obyčejný),* ***bystrý*** *(bystrost, bystřina, Bystřice),* ***bylina*** *(býlí, býložravec, černobýl),* ***kobyla*** *(Kobylisy),* ***býk*** *(býček, býčí, býkovec),* ***babyka****; vlastní jména Bydžov, Hrabyně, Přibyslav, Zbyněk, Zbyslav aj.*

ly, lý: slyšeti *(slyšitelný, slýchati, nedoslýchavý),* ***mlýn*** *(mlynář, mlýnice),* ***blýskati se*** *(zablýsknouti se, blýskavice, blýskavý, blyštěti se),* ***polykati*** *(vzlykati, vzlyk, vzlykot, zalykati*

[10] *Česká akademie věd a umění. Pravidla českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1941.*
[11] *HAVRÁNEK, Bohuslav a František TRÁVNÍČEK. Pravidla českého pravopisu. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957. ISBN 2-0389.353-57.*

se), ***plynouti*** *(uplynouti, plynný, plynulý, rozplynouti se, rozplývati se, splývati, oplývati, plyn, plynárna, plynoměr, plynojem)* ***plýtvati, lýko*** *(lýčí, lýkovec, lýkožrout),* ***lysý*** *(lysina, lyska, Lysá),* ***lýtko, lyže*** *(lyžovati, lyžař)* ***pelyněk, slynouti, plyš, plytký, vlys;*** *vlastní jména Lysolaje, Volyně aj.*

my, mý: my *(zájmeno 1. os. č. mn.)* ***mýti*** *(mycí, myčka, umývati, umývadlo i umyvadlo, umývárna i umyvárna, pomyje, mýval, mýdlo, mydliti, mydlář)* ***hmyz*** *(hmyzí, hmyzožravec),* ***mysliti*** *i* ***mysleti*** *(mysl, myšlenka, pomýšleti, přemýšleti, vymýšleti, výmysl, úmysl, smýšlení, smyšlenka, smysl, nesmysl, smyslný, nesmyslný, průmysl, myslivec, myslivna, Nezamysl, Přemysl),* ***míliti se*** *(mýlka, mylný, omyl zmýlená)* ***myš*** *(myšina),* ***hlemýžď, mýto*** *(Mýto, mýtné), mýtiti (mýtina, vymýtiti, vymycovati), mykati (mykaný), zamykati (odmykati, nedomykavost),* ***vymykati se*** *(výmyk),* ***přimykati se, smýkati*** *(smyk, smýčiti, smyčec, smyčka, průsmyk),* ***dmýchati*** *(dmýchadlo i dmychadlo),* ***chmýří, nachomýtnouti se*** *(ochomýtati se), mys; vlastní jména Kamýk, Litomyšl aj.*

py, pý: pýcha *(pyšný, pyšniti se, zpychnouti, pýchavka, pych, přepych),* ***pytel*** *(pytlík, pytlovina, pytlák, pytlačiti),* ***pysk*** *(ptakopysk),* ***netopýr*** *(netopýří),* ***slepýš, pyl*** *(opylovati),* ***kopyto*** *(sudokopytník),* ***klopýtati, třpytiti se*** *(třpyt, třpytivý, třpytka),* ***zpytovati*** *(jazykozpyt, nevyzpytatelný),* ***pykati*** *(odpykati),* ***pýr*** *(pýř, pýřavka),* ***pýří, pýřiti se, čepýřiti se****; vlastní jména Pyšely, Spytihněv aj.*

sy, sý: sytý *(sytost, dosyta, nasytiti, nenasytný, přesytiti),* ***syn*** *(synovec, zlosyn),* ***sýr*** *(syreček, sýrařství, syrovátka),* ***syrový*** *(syrovinka),* ***syrý*** *(= syrový, vlhký),* ***sychravý, usychati i usýchati*** *(osychati i osýchati, vysychati i vysýchati, zasychati i zasýchati),* ***sýkora*** *(sýkořice****), sysel, sýček, syčeti*** *(sykot, zasyčeti),* ***sypati*** *(sypký, sýpka, nasypati, nasýpati, násyp, osypaný, osypky, posypati, posýpati, vysypati, vysýpati, zasypati, zasýpati, zásyp); vlastní jména Bosyně, Syneč aj.*

vy, vý: vy-, vý- *(předpona, např. vyhoditi, výborný, výstup…),* ***vy*** *(zájmeno 2. os. mn. č.),* ***výheň, vykati, vysoký*** *(vysočina, Vysočany, výše, výška, výšina, povýšiti, převyšovati, vyvýšenina, zvýšiti, Vyšehrad),* ***vydra*** *(vydří, vydrovka),* ***výr*** *(pták),* ***zvykati*** *(zvyk, zlozvyk, zvyknouti, zvyklost, navyknouti, návyk, odvyknouti, přivyknouti, uvyknouti, obvyklý),* ***žvýkati*** *(žvýkací, přežvykovati, přežvýkavec),* ***výti, výskati*** *(výskot, zavýsknouti),* ***povyk*** *(povykovati), vyza, vyžle, cavyky, kavyl; vlastní jména Vyškov, Výtoň aj.*

zy, zý: brzy, jazyk *(jazýček, jazykozpyt, jazykověda, jazykový, dvojjazyčný, jazylka),* ***nazývati*** *(vyzývati, vyzývavý, vzývati, ozývati se); vlastní jméno Ruzyně.*[12]

V tomto seznamu vyjmenovaných slov si můžeme všimnout podrobnějšího výčtu slov příbuzných.

Dále za zmínku stojí to, že Pravidla českého pravopisu z roku 1941 uvádí slovo *syrup a lyšaj*. Substantivum sirup není slovem domácím, původem je z arabštiny a do Evropy se dostalo díky latině – sirupus. Nicméně až do roku 1957 patřilo mezi slova vyňatá, protože mylná etymologie vedla k jeho spojování s českým slovem syrý a podle něho se slovo sirup psalo s y. Lišaj v podobě lyšaj je uváděn od prvního vydání Pravidel českého pravopisu, pravděpodobně díky vlivu A. Friče, který ho tak uvádí ve svém díle „Přírodopis živočišstva". V dokladech Ústavu pro jazyk český se však vyskytují obě podoby, jak s měkkým i, tak s ypsilonem. Slovo lišaj je velmi starobylé, původně neoznačovalo motýla, ale věc škodlivou, zlou. Pro psanou verzi lišaje s měkkým i svědčí několik skutečností. Zaprvé slova související s kmenem *lich-,* se psala vždy s měkkým *i*. Zadruhé pro psaní názvu *lišaj* s měkkým *i* svědčí i výslovnost tohoto slova v oblasti, kde dosud označuje lidově motýla vůbec, tj. na západním Slovensku. V. Vážný ve své knize dokazuje, že jde o území, kde se mluví nářečím jasně rozlišujícím výslovnost měkkého *i* a tvrdého *y* ve slabice *li, ly — ł* se tu totiž vyslovuje jako [u̯], např. [bu̯ato, mu̯ín]. Z této oblasti jsou jednoznačné doklady výslovnosti slova *lišaj* s [li-], nikoli s [u̯i-]. To dokazuje, že je nutno vycházet z původní podoby *lišaj,* a nikoli *lyšaj.*[13]

Pravidla českého pravopisu z roku 1993 píší o problematice vyjmenovaných slov takto:

„Po písmenech b, f, l, m, p, s, v, z označujících tzv. (pravopisně) obojetné souhlásky, se píše jednak i (í), jednak y (ý). O tom, kdy psát y (ý), platí tato pravidla:

V kořenech slov domácích se píše y (ý) ve slovech dále uvedených (a v jejich tvarech) a ve slovech, která jsou od nich odvozená nebo jsou s nimi příbuzná." [14]

---

[12] *HAVRÁNEK, Bohuslav a František TRÁVNÍČEK. Pravidla českého pravopisu. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957. ISBN 2-0389.353-57.*
Zkopírovat citaci

[13] *HRUŠKOVÁ, Zd. Sirup a lišaj. Naše řeč [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, 1958, 41(1-2) [cit. 2020-04-019]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4603&fbclid=IwAR0epbxdhNr0Yi0XMWQv6m7sjQmrEkcYCh77M6YPCJHcXSkOQKEQmof07Dk*

[14] *Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0475-0.*

by, bý: být *(bych, bys, by, bychom, byste, abych, abys, aby, … kdybych, kdybys, kdyby, … bytí, živobytí, bývat, bývalý, byt, bytná, bytový, bytelný, bytost, bydlit, bydliště, obydlí, bydlo (tj. příbytek, živobytí), dobýt, dobyvatel, dobytek, dobytče, dobytkářství, nabýt, nabývat, nábytek, obývat, obyvatel, obyvatelstvo, odbýt, odbyt, neodbytný, pozbýt, přebýt, přebývat, přebytek, přibýt, přibývat, příbytek, ubýt, ubývat, úbytek, zbývat, zbytek, zabývat se),* ***obyčej*** *(obyčejný),* ***bystrý*** *(bystře, bystrost, bystřina, Bystřice),* ***bylina*** *(býlí, býložravec, černobýl, zlatobýl),* ***kobyla*** *(kobylka, Kobylisy),* ***býk*** *(býček, býčí, býkovec),* ***babyka****; Bydžov, Přibyslav, Bylany, Hrabyně; Zbyněk*

ly, lý: slyšet *(slyšitelný, slýchat, nedoslýchavý),* ***mlýn*** *(mlynář, mlýnice),* ***blýskat se*** *(blýsknout se, zablýsknout se, blýskavice, blýskavý, blyštit se),* ***polykat*** *(zalykat se),* ***vzlykat*** *(vzlyknout, vzlyk, vzlykot),* ***plynout*** *(uplynout, rozplynout se, rozplývat se, splynout, splývat, oplývat, vyplývat, plynulý, plyn, plynný, plynárna, plynoměr, plynojem),* ***plýtvat, lysý*** *(lysina, lyska, Lysá, Lysolaje),* ***lýtko, lýko*** *(lýčí, lýčený (tj. lýkový), lýkovec, lýkožrout),* ***lyže*** *(lyžovat, lyžař),* ***pelyněk, plyš, slynout, plytký, vlys*** *(vlýsek, vlysový); Volyně*

my, mý: my *(zájmeno 1. os. č. mn.),* ***mýt*** *(mycí, myčka, umýt, umývat, umývadlo i umyvadlo, umývárna i umyvárna, pomyje, mýval, mýdlo, mydlit, mydlář, mydlina),* ***myslit i myslet*** *(mysl, myšlenka, pomyslit i pomyslet, pomýšlet, přemýšlet, vymyslit i vymyslet, vymýšlet, výmysl, úmysl, usmyslit si i usmyslet si, smýšlení, smyšlenka, smysl, smyslný, nesmyslný, průmysl, myslivec, myslivna, Nezamysl, Nezamyslice, Přemysl),* ***mýlit se*** *(mýlka, mylný, omyl, zmýlená),* ***hmyz*** *(hmyzí, hmyzožravec),* ***myš*** *(myší, myšina),* ***hlemýžď, mýtit*** *(mýtina, vymýtit, vymycovat),* ***zamykat*** *(odmykat, nedomykat, vymykat se, výmyk, přimykat se),* ***smýkat*** *(smyk, smýčit, smyčec, smyčka, průsmyk)* ***dmýchat*** *(rozdmýchat, dmychadlo i dmýchadlo),* ***chmýří, nachomýtnout se*** *(ochomýtat se),* ***mýto*** *(mýtné, Mýto),* ***mykat*** *(mykaný),* ***mys, sumýš****; Litomyšl, Kamýk*

py, pý: pýcha *(pyšný, pyšnit se, zpychnout, pýchavka, pych, přepych, Přepychy),* ***pytel*** *(pytlovina, pytlák, pytlačit),* ***pysk*** *(pyskatý, ptakopysk, Solopysky),* ***netopýr, slepýš, pyl*** *(opylovat),* ***kopyto*** *(sudokopytník),* ***klopýtat*** *(klopýtnout),* ***třpytit se*** *(třpyt, třpytivý, třpytka),* ***zpytovat*** *(jazykozpyt, nevyzpytatelný),* ***pykat*** *(odpykat),* ***pýr*** *(pýřavka),* ***pýří, pýřit se*** *(zapýřit se, pýřivý, čepýřit se),* ***pyj****; Chropyně, Pyšely; Spytihněv*

sy, sý: syn *(synovský, synovec, zlosyn),* ***sytý*** *(sytost, dosyta, nasytit, nenasytný),* ***sýr*** *(syreček, sýrař, sýrárna, syrovátka),* ***syrový*** *(syrovinka),* ***syrý*** *(tj. syrový),* ***sychravý*** *(Sychrov),* ***usychat i***

usýchat *(vysychat i vysýchat),* ***sýkora*** *(sýkořice),* ***sýček, sysel, syčet*** *(sykat, sykot),* ***sypat*** *(sypký, sýpka, sypek, nasypat, násyp, násypný, osypaný, vysypat, zasypat, zásyp); Bosyně*

vy, vý: vy *(zájmeno 2. os. č. mn.),* ***vykat, vysoký*** *(vysočina, Vysočany, vyšší, výše, výška, výšina, povýšit, vyvýšit, vyvýšenina, zvýšit, převyšovat, Vyšehrad),* ***výt*** *(zavýt),* ***výskat*** *(výskot, zavýsknout),* ***zvykat*** *(zvyk, zlozvyk, zvyknout, zvyklost, navykat, navyknout, návyk, odvykat, odvyknout, obvyklý),* ***žvýkat*** *(žvýkací, přežvykovat, přežvýkavec, žvýkačka),* ***vydra*** *(vydří, vydrovka, Povydří),* ***výr*** *(pták),* ***vyžle, povyk*** *(povykovat),* ***výheň, cavyky, vyza****; Výškov, Výtoň*

zy, zý: brzy, jazyk *(jazýček, jazykozpyt, jazykověda, dvojjazyčný, jazylka),* ***nazývat (se)*** *(vyzývat, vyzývavý, vyzývat, ozývat se); Ruzyně*[15]

1.3 SJEDNOCENÍ A NORMALIZACE VYJMENOVANÝCH SLOV

Jak bylo uvedeno výše v kapitole o původu vyjmenovaných slov, do roku 1941 řady vyjmenovaných slov, jak je známe dnes, neexistovaly. Všechna slova s y, ý po obojetných souhláskách byla uváděna v jednom výčtu.

O novém přehlednějším uspořádání těchto slov v letech 1940-41 uvažoval Rudolf Schams. 21. 6. 1941 vyšel jeho článek[16] ve Věstníku československých profesorů. Píše v něm o několika variantách, jak by se slova dala uspořádat:

- abecedně, jak tomu bývalo v tehdejších učebnicích,
- podle příbuznosti obsahové,
- podle gramatických kategorií (substantiva pohromadě, verba pohromadě) atd.

Autor článku však zvolil, jak uvádí, nejvýhodnější řešení, a to rytmické: *„Nejvýhodnější se však zdá sestaviti slova ta v oddíly po 3, nejvíce po 4, a v těchto skupinách slova seskupiti, pokud lze rytmicky, po případě i podle jiných zřetelů (např. i obsahových). Tento princip z psychologie i z praxe známý se nám objasní, řekneme-li si vedle sebe např. slova: syn, sýr, sytý – nebo: sytý, syn, sýr; snadno poznáme, že v druhé sestavě se slova lépe pamatují než*

[15] *Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0475-0.*

[16] *Věstník československých profesorů: list ústředního spolku českosl. profesorů [online]. Praha: Ústřední spolek československých profesorů, 1922-1942, 1941, 48(19-20) [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: https://krameriusvs.nkp.cz/view/uuid:10bdbed1-5469-11e8-bd42-5ef3fc9bb22f?page=uuid:9c3318c0-5527-11e8-bd42-5ef3fc9bb22f&fulltext=vy%C5%88at%C3%A1%20slova*

v prvé, zvláště když se tu nabízí i souvislost obsahová (syn je sytý, protože snědl sýr).“[17] Rytmické uspořádání pro slova v jednotlivých řadách používáme dodnes.

V článku je rytmické uspořádání slov v řadách uvedeno u každé obojetné souhlásky ve dvou řadách. První řada obsahuje slova, která by se žáci měli učit ve 3. ročníku obecné školy, a druhá obsahuje slova, která by se k nim později ve vyšších ročnících mohla připojit:

By:

1. *býti, byt, bydliti – bystrý, býk, bývati – bylina, kobyla, obyčej.*
2. *býlí (zbytek – nábytek, dobytek, příbytek – obyvatel, dobyvatel?).*

Ly:

1. *lýtko, lyže, mlýn – lysý, lýtko, plyn – plynouti, plýtvati, oplývati – blýskati se, slyšeti.*
2. *polykati, pelyněk, vzlykati.*

My:

1. *my, mysl, myslivec – myš, mýti, mýliti – hlemýžď, mýto, mýtiti – smyk, smyčec, smýkati – zamykati.*
2. *chmýří, mys.*

Py:

1. *pýcha, slepýš, pytel, pysk – klopýtnouti, kopyto, pykati – netopýr, zpytovati, třpytiti se.*
2. *pyl, pýr, pýřavka.*

Sy:

1. *sytý, syn, sýr – syrový, sychravý, sýkora – sysel, sypati, usychati – sýček, syčeti.*
2. *syrob (syrup).*

Vy:

1. *vy (vykati), vy-, vydra, výr – výti, výška, vysoký – výskati, zvyk, žvýkati.*
2. *výheň, povyk.*

Zy:

1. *brzy, jazyk, nazývati.*[18]

Dále se v článku píše: *„Dáváme tuto věc k úvaze. Ať už však vybereme slova kterákoli a sestavíme je jakkoli, jednoho jest zapotřebí: aby se výběr a sestavení slov, na kterých se dohodneme, staly obecně závaznými pro všechny učebnice.“*[19]

[17] *tamtéž*
[18] *tamtéž*
[19] *tamtéž*

„Do školní praxe byly normalizované řady „vyňatých" slov zavedeny výnosem ministerstva školství z 11. 10. 1944."[20]

O frekvenci jakožto o metodě posouzení vhodnosti či nevhodnosti zařazení těch kterých vyjmenovaných slov mezi ta, která se žáci v tehdejší obecné škole budou učit jako první, přemýšlel Rudolf Schams v témže roce rovněž: *„Bylo by ostatně zajímavé – ale ovšem velmi pracné – zjistiti frekvenci všech slov vyňatých v denním životě a v tisku a věnovat jim podle toho pozornost; zajisté by se našlo mnoho jednotlivců i mezi námi, kteří nikdy nenapsali ani nečetli slovo syřidlo; je pak otázka, má-li se vůbec uváděti."*[21]

1.4 Řady vyjmenovaných slov od roku 1962 do roku 1989

Pro porovnání řad vyjmenovaných slov z období do roku 1989 byly zvoleny tři knihy určené pro výuku. Dvě z nich jsou učebnice českého jazyka pro 3. ročník základní školy a jedna je přehled učiva pro základní školy. Knihy jsou z let 1962, 1967 a 1976. Rok 1976 byl zvolen proto, že tehdy byla v souvislosti s novou koncepcí výuky výrazně upravena řada slov po b, a to tak, že byla přidána příbuzná slova ke slovu být. Jsou to slova *bydlet, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek,* řídce bývá uveden i *zbytek.* Naopak byla vypuštěna slova méně frekventovaná, např. *plytký, vlys, vyza, Zbyněk aj*[22]*.*

- Učebnice z roku 1962

Učebnice českého jazyka pro třetí ročník základní devítileté školy státního pedagogického nakladatelství v Praze, schválená výnosem ministerstva školství a kultury ze dne 9. září 1961 (Hynek Kohoutek aspol.), uvádí řady vyjmenovaných slov takto:

by, bý: *být, obyčejný, bystrý, bylina, kobyla, býk*

ly, lý: *slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plyn, plýtvat, lýko, lýtko, lyže, vzlykat*

[20] *Výnos MŠ č. 59 492-II z 11.10.1944. Normalizace vyňatých slov při vyučování českému jazyku. In: Věstník MŠ 2, 1944*

[21] *Věstník československých profesorů: list ústředního spolku českosl. profesorů [online]. Praha: Ústřední spolek československých profesorů, 1922-1942, 1941, 48(19-20) [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: https://krameriusvs.nkp.cz/view/uuid:10bdbed1-5469-11e8-bd42-5ef3fc9bb22f?page=uuid:9c3318c0-5527-11e8-bd42-5ef3fc9bb22f&fulltext=vy%C5%88at%C3%A1%20slova*

[22] *BRABCOVÁ, Radoslava. Didaktika českého jazyka pro 2.-4. roč. ZŠ: pro posluchače pedagogické fakulty. Praha: Univerzita Karlova, 1982.*

my, mý: *my, mýt, hmyz, myslit (myslet), mýlit se, myš, hlemýžď, mýtina, zamykat, smyk, chmýří*

py, pý: *pyšný, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, pýr*

sy, sý: *sytý, syn, sýr, syrový, sychravý, usychat (usýchat), sýkora, sysel, sýček, syčet, sypat*

vy, vý: *vy, vysoký, vydra, výr, zvykat, žvýkat, výt, výskat, vy-vý (předpona)*

zy, zý: *brzy, jazyk, ozývat se*[23]

- Přehled učiva základní školy z roku 1967

Přehled učiva základní školy, vydaný podle požadavku ministerstva školství Československé republiky jako pomocná kniha k nepovinnému předmětu cvičení z českého jazyka pro 5. – 8. ročník základní školy (Jiří Melichar, Vlastimil Styblík), uvádí řady vyjmenovaných slov takto:

by, bý: *být, obyčej, bystrý; bylina, kobyla, býk; babyka; vlastní jména Bydžov, Přibyslav, Hrabyně, Zbyněk, Zbyslav aj.*

ly, lý: *slyšet, mlýn, blýskat se; polykat, plynout, plýtvat; lýko, lysý, lýtko, lyže; pelyněk, vzlykat, slynout, plyš; plytký, vlys; vlastní jména Lysolaje, Volyně aj.*

my, mý: *my (zájmeno 1.os. množ. č.), mýt, hmyz; myslit (i myslet), mýlit se, myš; hlemýžď, mýto, mýtit; mykat, zamykat, vymykat se, přimykat se, smýkat, dmýchat; chmýří, nachomýtnout se, mys; vlastní jména Litomyšl, Kamýk aj.*

py, pý: *pýcha, pytel, pysk; netopýr, slepýš, pyl; kopyto, klopýtat, třpytit se; zpytovat, pykat, pýr; pýří, pýřit se čepýřit se; vlastní jména Pyšely, Spytihněv aj.*

sy, sý: *sytý, syn, sýr; syrový, syrý (syrový, vlhký), sychravý, usychat (i usýchat); sýkora, sysel, sýček; syčet, sypat; vlastní jména Bosyně, Syneč aj.*

vy, vý: *slova s předponou vy-, vý- (např. vybrat, výběr), vy (zájmeno 2. os. č. mn.), vykat, vysoký; vydra, výr (pták), zvykat, žvýkat, výt, výskat, povyk, vyza, výheň, vyžle, cavyky; vlastní jména Vyškov, Výtoň aj.*

[23] *KOHOUTEK, Hynek. Český jazyk: pro 3. ročník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962. ISBN 40620/61-I/1.*

zy, zý: *brzy, jazyk, nazývat, vlastní jméno Ruzyně aj.*

- Učebnice z roku 1979

Učebnice českého jazyka pro třetí ročník základní školy státního pedagogického nakladatelství v Praze, schválená výnosem ministerstva školství Československé republiky ze dne 16. května 1977 (Jaroslav Jelínek a spol.), uvádí řady vyjmenovaných slov takto:

by, bý: *být, bydlit, obyvatel, byt; příbytek, nábytek, dobytek; obyčej, bystrý, bylina; kobyla, býk, Přibyslav*

ly, lý: *slyšet, mlýn, blýskat se; polykat, plynout, plýtvat; vzlykat, lysý, lýtko; lýko, lyže, pelyněk; plyš*

my, mý: *my, mýt, myslit, mýlit se; hmyz, myš, hlemýžď; mýtit, zamykat, smýkat; dmýchat, chmýří, nachomýtnout se; Litomyšl*

py, pý: *pýcha, pytel, pysk; netopýr, slepýš, pyl; kopyto, klopýtat, třpytit se; zpytovat, pykat, pýr; pýřit se, čepýřit se*

sy, sý: *syn, sytý, sýr; syrový, sychravý, usychat; sýkora, sýček, sysel; syčet, sypat*

vy, vý: *vy, vysoký, výt; výskat, zvykat, žvýkat; vydra, výr, vyžle; povyk, výheň a slova s předponou vy-, vý-*

zy, zý: *brzy, jazyk, nazývat; Ruzyně*[24]

Jak vyplývá z výše uvedeného, řada vyjmenovaných slov po b prodělala postupem času vcelku výraznou změnu. Od roku 1976 v ní přibyla příbuzná slova ke slovu být: bydlet, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek. Učebnice z roku 1962 uvádí v řadě vyjmenovaných slov po b adjektivum obyčejný, ale učebnice z roku 1967 a Přehled učiva z roku 1979 uvádí substantivum obyčej. Učebnice z roku 1979 uvádí navíc vlastní jméno Přibyslav, Přehled učiva z roku 1967 uvádí ještě navíc vlastní jména Bydžov, Hrabyně, Zbyněk, Zbyslav aj.

Nejstarší učebnice v řadě vyjmenovaných slov po l uvádí substantivum plyn, ale Přehled učiva z roku 1967 i učebnice z roku 1979 zařazují verbum plynout. V učebnici z roku 1962

[24] *JELÍNEK, Jaroslav. Český jazyk pro 3. ročník. 2. Praha: SPN, 1979. ISBN 14-085-79.*

nejsou ještě v řadě slova lysý, pelyněk a plyš, učebnice z roku 1967 i ty následující již tato slova obsahují. Přehled učiva z roku 1967 uvádí navíc slova slynout, plytký a vlys. Dále Přehled učiva uvádí vlastní jména Lysolaje, Volyně aj.

Učebnice z roku 1962 a Přehled učiva z roku 1967 uvádí obě podoby slovesa: myslit (myslet). Učebnice z roku 1979 uvádí pouze slovo myslit. Učebnice z roku 1962 uvádí substantiva mýtina a smyk, ale Přehled učiva a učebnice z roku 1979 uvádějí prvotní slovesa mýtit a smýkat. V učebnici z roku 1962 nejsou uvedena slova dmýchat, nachomýtnout se, Litomyšl, Přehled učiva navíc uvádí slova vymykat se, přimykat se, mys a vlastní jméno Kamýk.

Učebnice z roku 1962 uvádí v řadě vyjmenovaných slov po p adjektivum pyšný, kdežto novější učebnice a Přehled učiva substantivum pýcha. V učebnici z roku 1962 nejsou v řadě uvedena slova zpytovat, pykat, pýřit se a čepýřit se, která uvádí učebnice z roku 1979, Přehled učiva ještě navíc uvádí slovo pýří a vlastní jména Pyšely, Spytihněv aj.

Starší vydání učebnic a Přehled učiva uvádí slovo usychat a v závorce za ním usýchat. Učebnice z roku 1979 uvádí pouze usychat. Přehled učiva z roku 1967 ještě navíc uvádí slovo syrý a vlastní jména Bosyně, Syneč aj.

V učebnici z roku 1962 nejsou dosud v řadě vyjmenovaných slov po v uvedena slova vyžle, povyk, výheň, novější učebnice z roku 1979 i Přehled učiva z roku 1967 je uvádí. Přehled učiva navíc obsahuje slova vykat, vyza, cavyky a vlastní jména Vyškov, Výtoň aj.

Učebnice z roku 1962 uvádí v řadě vyjmenovaných slov po z slovo ozývat se. Učebnice z roku 1979 uvádí slovo nazývat bez zvratného zájmena se, Přehled učiva slovo nazývat uvádí se zvratným zájmenem se a navíc novější učebnice i Přehled učiva přidávají vlastní jméno Ruzyně.

Z výše uvedených změn vyplývá, že Přehled učiva z roku 1967 uvádí v každé řadě více slov vyjma řady vyjmenovaných slov po z. Tato slova (slynout, plytký, vlys, mykat, vymykat se, přimykat, mys, pýří, syrý, vykat, vyza, cavyky) byla opět odstraněna pro jejich nízkou frekvenci v jazyce.[25]

[25] *BRABCOVÁ, Radoslava. Didaktika českého jazyka pro 2.-4. roč. ZŠ: pro posluchače pedagogické fakulty. Praha: Univerzita Karlova, 1982.*

Společným rysem všech koncepcí výuky od poválečného období do konce 80. let byl jednotný blok: osnovy, učebnice, metodické příručky k nim. Po roce 1989 se na trhu objevilo mnoho nových učebnic různých nakladatelství. Záleželo především na rozhodnutí autora, která slova do řad vyjmenovaných slov zařadí.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zjistit v Českém národním korpusu frekvenci vyjmenovaných slov, jimiž se liší jednotlivé učebnice českého jazyka, a slov k vyjmenovaným slovům příbuzných a posoudit vhodnost, či nevhodnost jejich zařazení do řad vyjmenovaných slov.

2.2 POPIS A METODY VÝZKUMU

Český národní korpus je akademický projekt, který vznikl v roce 1994 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a je spravován Ústavem Českého národního korpusu.

Jazykový korpus je elektronický soubor autentických textů, mluvených i psaných, v němž se dají vyhledávat různé jazykové jevy, zejména slova a slovní spojení, která jsou zobrazena v jejich přirozeném kontextu. Korpusy jsou budovány pro to, aby sloužily jako záznam a pokud možno co nejobjektivnější model jazykové empirie.

Český národní korpus obsahuje korpusy mluveného i psaného jazyka. Pro diplomovou práci byl zvolen korpus psaného jazyka, a to konkrétně korpus SYN2015, což je synchronní reprezentativní a referenční korpus současné psané češtiny, který obsahuje sto milionů textových slov včetně interpunkce. Navazuje na předchozí korpusy řady SYN, které byly vydávány v pětiletých intervalech, a pokrývá spolu s nimi celé časové období od roku 1989.

Frekvenční hranici, aby zařazení slova do vyjmenovaných slov bylo ještě funkční, jsme zvolili sto. Znamená to tedy, že pokud má slovo frekvenční hranici sto a výše, je to relevantní údaj a v psané formě se využívá natolik, že je smysluplné toto slovo vyučovat žáky na prvním stupni základní školy v rámci vyjmenovaných slov.

Řady vyjmenovaných slov byly vypsány ze sedmi zvolených učebnic a tučně byla zvýrazněna ta slova, která se liší. Slova jsou uvedena ve dvou tabulkách. Zvlášť jsou vypsána slova, která netvoří pár (Zbyněk, babyka…), a zvlášť ta, která pár tvoří (bydlit/bydlet…). Tabulky jsou formátovány do pěti sloupců a tolika řádků, kolika slovy se jednotlivé řady liší.

První sloupec obsahuje seznam analyzovaných slov.

Druhý sloupec je vyhrazen pro hodnotu *lemma*, což je reprezentativní slovníková podoba hesla. Při automatickém zpracování jazyka je pak tato podoba hesla v procesu

lemmatizace přidělována každé formě tohoto hesla v korpusu. Když tedy do korpusu zadám slovníkový tvar hesla, např. lehký, korpus pak vyhledá všechny tvary tohoto hesla, jež daný korpus obsahuje (lehkým, lehkou, lehkými…). Tyto hodnoty jsou vypsány ve sloupci lemma.

Třetí sloupec je vyhrazen pro hodnotu *i.p.m*., z angličtiny *instances per milion*. Zkratka i.p.m. je jednotkou relativní frekvence. Vyjadřuje průměrný počet výskytů slova na jeden milion. Např. slovní tvar *lehký* se ve stomilionovém korpuse SYN2015 objevuje 1 451krát, což odpovídá 12,02 i.p.m., to je 12,02 výskytů tohoto slovního tvaru na jeden milion slov.

Čtvrtý sloupec obsahuje hodnoty *ARF*, z angličtiny *average reduced frequency* neboli průměrná redukovaná frekvence. Je to jedna z mnoha upravených frekvencí a přizpůsobuje prostou frekvenci daného výrazu nebo jevu v korpusu míře rovnoměrnosti rozložení jeho výskytů. Díky ARF se mimo jiné zamezuje tomu, aby se ve frekvenčních seznamech dostala do popředí slova, která se vyskytují jen v jediném díle, avšak mnohokrát, zatímco obecně ve zbytku korpusu se vyskytují naopak velice řídce. Právě kvůli těmto vlastnostem frekvenci ARF využívám pro vyhodnocování výsledků.

Pátý sloupec, v tabulce oddělený dvojitou čarou proto, že upravené frekvence i.p.m. a ARF se týkají pouze důležitosti lemmatu, je věnován hodnotám výskytu slovního tvaru. Slovní tvar je v Českém národním korpusu jednotka, která si ponechává svoji morfologickou a případně i pravopisnou specifičnost. Slovní tvar je pravým opakem lemmatu, protože neodhlíží od morfologických ani pravopisných charakteristik hesla. Zadáme-li tedy do korpusu slovní tvar lehký, korpus vyhledá pouze tento jeden tvar. Ve většině případů se navíc na úrovni slovních tvarů rozlišuje i velikost písmen. Formy lehký, Lehký nebo LEHKÝ jsou považovány za různé slovní tvary.

Upravené frekvence ARF a i.p.m., které se týkají slovního tvaru, jsme nedohledávali. Sloupec s hodnotami slovního tvaru je uveden jen proto, že u vyhledávaného tvaru myslit je hodnota lemmatu rovna nule, kdežto u výskytu slovního tvaru je rovna šedesáti šesti. Pokud by byl uveden pouze sloupec s lemmaty, bylo by chybně určeno, že slovo myslit má frekvenci nulovou.

Pro analýzu vyjmenovaných slov k diplomové práci bylo vybráno sedm různých nakladatelství a z každého nakladatelství jedna učebnice. Jsou to nakladatelství Fragment,

SPN, TAKTIK International, NOVÁ ŠKOLA, Fraus, Prodos a Klett. Všechny učebnice jsou určeny pro třetí ročník, ve kterém se tato problematika probírá, a jsou schváleny MŠMT.

- Seznam analyzovaných učebnic:

Mgr. LUCIE VÍCHOVÁ: Český jazyk v malíčku pro 3. třídu, 1. vydání, nakl. Fragment, Praha 2017

Doc. PhDr. EVA HOŠNOVÁ, CSc. za kolektiv: Český jazyk 3 pro základní školy, nakl. SPN, Praha 2008

Mgr. JANA OLŽBUTOVÁ: Hravá čeština 3, 1. vydání, nakl. TAKTIK International, spol. s.r.o., Praha 2016

Mgr. ALENA BÁRA DOLEŽALOVÁ: Český jazyk 3, učebnice pro 3. ročník, 3. vydání, nakl. NOVÁ ŠKOLA, s.r.o., Brno 2016

PhDr. JAROSLAVA KOSOVÁ, PhD., Mgr. GABRIELA BABUŠOVÁ, Mgr. ARLEN ŘEHÁČKOVÁ: ČESKÝ JAZYK pro 3. ročník základní školy, 1. vydání, nakl. Fraus, Plzeň 2009

PaedDr. HANA MIKULENKOVÁ, R. MALÝ – Český jazyk 3, nakl. PRODOS – modrá řada, Olomouc, 2004

Bc. DITA NASTOUPILOVÁ: Lili a Vili ve světě českého jazyka, učebnice pro 3. ročník ZŠ, nakl. Klett, Praha 2015

- Řady vyjmenovaných slov v jednotlivých učebnicích:

PhDr. JAROSLAVA KOSOVÁ, PhD., Mgr. GABRIELA BABUŠOVÁ, Mgr. ARLEN ŘEHÁČKOVÁ: ČESKÝ JAZYK pro 3. ročník základní školy, 1. vydání, nakl. Fraus, Plzeň 2009
B: být, **bydlit,** obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Přibyslav
L: slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš
M: my, mýt, **myslit**, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, **mýtit**, zamykat, **smýkat**, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl
P: pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se
S: syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, **usychat**, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V: vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, **vyžle**, povyk, výheň, **slova s předponou vy-/vý-**
Z: brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně

Bc. DITA NASTOUPILOVÁ: Lili a Vili ve světě českého jazyka, učebnice pro 3. ročník ZŠ, nakl. Klett, Praha 2015

B: být, **bydlit,** obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Přibyslav, **babyka**
L: slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš
M: my, mýt, **myslit,** mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, **mýtit**, zamykat, **smýkat**, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl
P: pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se
S: syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, **usychat**, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V: vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, **vyžle**, povyk, výheň, **slova s předponou vy-/vý-**
Z: brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně

PaedDr. HANA MIKULENKOVÁ, R. MALÝ – Český jazyk 3, nakl. PRODOS – modrá řada, Olomouc, 2004
B: být, **bydlit**, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, **zbytek**, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Přibyslav
L: slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš
M: my, mýt, **myslit**, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, **mýtina**, zamykat, **smyk**, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl
P: pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se
S: syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, **usychat**, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V: vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, povyk, výheň, **slova s předponou vy-/vý-**
Z: brzy, jazyk, nazývat, Ruzyně

Mgr. LUCIE VÍCHOVÁ: Český jazyk v malíčku pro 3. třídu, 1. vydání, nakl. Fragment, Praha 2017
B: být, **bydlit**, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Přibyslav
L: slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš
M: my, mýt, **myslit**, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, **mýtit**, zamykat, **smýkat**, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl
P: pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se
S: syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, **usychat**, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V: vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, **vyžle**, povyk, výheň
Z: brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně

Mgr. JANA OLŽBUTOVÁ: Hravá čeština 3, 1. vydání, nakl. TAKTIK International, spol. s.r.o., Praha 2016
B: být, **bydlit**, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Přibyslav, **Zbyněk, Zbyšek, babyka**
L: slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš

M: my, mýt, **myslit**, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, **mýtit**, zamykat, **smýkat**, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl
P: pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, **pýří**, pýřit se, čepýřit se
S: syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, **usychat/usýchat**, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V: vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, **vyžle**, povyk, výheň, **slova s předponou vy-/vý-**
Z: brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně

Doc. PhDr. EVA HOŠNOVÁ, CSc. za kolektiv: Český jazyk 3 pro základní školy, nakl. SPN, Praha 2008
B: být, **bydlet**, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Přibyslav
L: slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš
M: my, mýt, **myslet**, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, **mýto**, **mýtit**, zamykat, **smýkat**, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl
P: pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se
S: syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, **usychat**, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V: vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, **vyžle**, povyk, výheň, **slova s předponou vy-/vý-**
Z: brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně

Mgr. ALENA BÁRA DOLEŽALOVÁ: Český jazyk 3, učebnice pro 3. ročník, 3. vydání, nakl. NOVÁ ŠKOLA, s.r.o., Brno 2016
B: být, **bydlit/bydlet**, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Přibyslav
L: slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš
M: my, mýt, **myslit/myslet**, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, **mýtit**, zamykat, **smýkat**, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl
P: pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se
S: syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, **usychat**, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V: vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, **vyžle**, povyk, výheň, **slova s předponou vy-/vý-**
Z: brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně

2.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Řady vyjmenovaných slov ze sedmi analyzovaných učebnic se liší těmito slovy:

Zbyněk, Zbyšek, babyka, zbytek, mýtit, mýto, mýtina, smyk, smýkat, vyžle, slova s předponou vy-/vý-,

bydlit/bydlet, usychat/usýchat, myslit/myslet.

Slova jsou vypsána ve dvou tabulkách a je uvedena jejich frekvence v korpusu Syn2015. Hodnoty i.p.m. a ARF byly zaokrouhleny na celá čísla.

2.3.1 FREKVENCE VYJMENOVANÝCH SLOV, JIMIŽ SE UČEBNICE LIŠÍ

Tabulka č. 1

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
Zbyněk	963	8	296	739
Zbyšek	42	0	11	39
babyka	29	0	10	22
zbytek	13 842	115	7 454	7 282
mýtit	29	0	15	8
mýto	313	3	77	256
mýtina	494	4	147	50
smyk	550	5	214	251
smýkat	135	1	63	18
vyžle	135	1	14	12

Vlastní jména Zbyněk a Zbyšek se objevila pouze v jediné ze sedmi analyzovaných učebnic.

Zatímco vlastní jméno Zbyněk je frekventované (296 výskytů tvarů slova po normalizaci AFR), frekvence vlastního jména Zbyšek je nižší (11 tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z těchto vlastních jmen však není nutné řadit do vyjmenovaných slov, protože pravopis vlastních jmen by si žáci měli osvojovat příležitostně.

V publikaci Základy didaktiky českého jazyka pro první stupeň základní školy (Hauser, Ondrášková 1991) se autoři zmiňují o tom, že slovo babyka bylo z řad vyjmenovaných slov vypuštěno, ve dvou učebnicích se přesto vyskytuje. Frekvence tohoto slova je zanedbatelná (pouhých 10 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF).

V minulosti byla z řad vyjmenovaných slov vypuštěna slova s nízkou frekvencí, byla to slova vyza, plytký a vlys. Slovo vyza má podle Syn2015 7 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF, plytký 56 a vlys 33. Protože frekvence tvarů slova babyka je nízká podobně jako frekvence tvarů slova vyza, není důvod pro jeho zařazení do vyjmenovaných slov. S pravopisem tohoto slova se žáci mohou setkat v přírodovědě, stejně jako se se slovem vlys mohou setkat ve výtvarné výchově.

Řady vyjmenovaných slov po b byly pro roce 1976 rozšířeny i o některá slova příbuzná, jejichž významová souvislost s vyjmenovaným slovem být už žákům nebyla jasná: bydlit, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek. Do této řady by mělo patřit i slovo zbytek, které má vysokou frekvenci (7 454 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Nalezli jsme ho však pouze v jediné analyzované učebnici. Jeho vysoká frekvence je důvodem pro zařazení do řady vyjmenovaných slov.

Porovnáme-li frekvenci slov mýtit a mýtina, zjistíme, že oproti málo frekventovanému základnímu slovu mýtit (15 výskytů tvarů slova po n normalizaci ARF) má odvozené slovo mýtina vyšší frekvenci (147 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Důvod pro ponechání původního slova mýtit v řadě vyjmenovaných slov uvádíme v kapitole 2.3.3.

Pouze v jediné učebnici se vyskytuje slovo mýto. V korpusu Syn2015 má poměrně nízkou frekvenci (77 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Již dříve bylo slovo mýto hodnoceno jako archaické, a proto bylo z řad vyjmenovaných slov vyřazeno. Frekvencí slov příbuzných ke slovu mýto se zabýváme v kapitole 2.3.3.

Ze sedmi analyzovaných učebnic jich šest uvádí vyjmenované slovo smýkat (63 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), pouze jediná učebnice uvádí slovo smyk (214 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Rozdíl ve frekvenci těchto dvou vyjmenovaných slov je značný.

Vyjmenované slovo vyžle (14 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) uvádí šest ze sedmi analyzovaných učebnic. Uvedenou frekvenci navyšuje to, že jsou v korpusu výskyty tvaru vlastního jména Vyžlata, hrdiny knihy Jáchyma Topola Kloktat dehet. Použijeme-li negativní filtr a odstraníme tvary tohoto vlastního jména osoby, dostaneme se k 6

výskytům tvarů slova po normalizaci ARF. Frekvence slova je velmi nízká, a to je důvod pro odstranění slova z řad vyjmenovaných slov.

2.3.2 FREKVENCE HLÁSKOVÝCH VARIANT SLOVES

Tabulka č. 2

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
bydlit	0	0	0	7
bydlet	12 344	102	5 466	1 944
myslit	0	0	0	66
myslet	82 118	680	38 540	5 846
usýchat	2	0	2	0
usychat	89	1	47	11

Zjistili jsme 7 výskytů infinitivu bydlit a 1 944 výskytů infinitivu bydlet. V tomto případě využíváme hodnoty ze sloupce Slovní tvar, protože upravená frekvence ARF je nulová, a to by znamenalo, že se v korpusu vůbec nevyskytuje žádný tvar slova bydlit. Zatímco ostatní tvary slovesa bydlit se v korpusu nevyskytují (0 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), korpus uvádí 5 466 výskytů tvarů slova bydlet po normalizaci ARF. Zjistili jsme 66 výskytů infinitivu myslit a 5 846 výskytů infinitivu myslet. Jiný tvar slovesa myslit se v korpusu nevyskytuje (0 výskytů tvarů slova), zatímco jiných tvarů slovesa myslet po normalizaci ARF korpus uvádí 38 540. Tvary bydlit a myslit uvádí ve vyjmenovaných slovech pět ze sedmi analyzovaných učebnic. Jediná učebnice uvádí oba dubletní tvary, tedy tvary bydlit/bydlet a myslit/myslet. Vzhledem k zjištěným výrazným rozdílům ve frekvenci považujeme za vhodné, aby z dubletních tvarů bydlit – bydlet a myslit – myslet byly do vyjmenovaných slov zařazeny podoby s kmenotvornou příponou – e-, tedy bydlet a myslet.

Jediná učebnice uvádí dvojici slov usychat/usýchat. Šest učebnic uvádí pouze slovo usychat (47 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Varianta usychat nemá vysokou frekvenci, kdežto varianta usýchat ji má naprosto zanedbatelnou (2 výskyty tvarů slova po n normalizaci ARF), neměla by se tedy v učebnicích vůbec uvádět.

2.3.3 FREKVENCE PŘÍBUZNÝCH SLOV K VYJMENOVANÝM SLOVŮM, JIMIŽ SE UČEBNICE LIŠÍ

K posouzení frekvence slov příbuzných k vyjmenovaným slovům jsme využili slov uvedených v seznamu vyjmenovaných slov a jejich slov příbuzných v Internetové jazykové příručce. Jsou to slova, o kterých lze předpokládat, že jejich pravopis bude předmětem zájmu uživatelů příručky.

K vyjmenovanému slovu mýtit (15 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) uvádí Internetová jazyková příručka tři příbuzná slova. Jsou to slova mýtina (147 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vymýtit (179 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a vymycovat (4 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF). Dvě z příbuzných slov mají vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo, jsou to slova mýtina a vymýtit. Nejen frekvence, ale také snazší pochopení významu hovoří pro zařazení slova mýtina do vyjmenovaných slov. Vyšší frekvenci však má příbuzné slovo vymýtit. Vedle původního významu mýcením odstranit se totiž hojně používá přeneseně i ve významu odstranit něco nežádoucího (hlad, nemoci, korupci atd.) To je spíše důvod pro zařazení základního, málo frekventovaného slova mýtit.

Tabulka č. 3

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
mýtit	29	0	15	8
mýtina	494	4	147	50
vymýtit	331	3	179	194
vymycovat	7	0	4	2

K vyjmenovanému slovu smýkat (63 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) uvádí Internetová jazyková příručka pět příbuzných slov. Jsou to slova smyk (214 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), smýčit (10 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), smyčec (110 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), smyčka (524 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a průsmyk (124 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo mají čtyři slova, a to smyk, smyčec, smyčka a průsmyk. Nejvyšší frekvenci má slovo smyčka.

Výhodnější je však pro pochopení významových souvislostí na základě slovotvorných vztahů zařadit do vyjmenovaných slov méně frekventované základní slovo smýkat.

Tabulka č. 4

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
smýkat	135	1	63	18
smyk	550	5	214	251
smýčit	17	0	10	4
smyčec	272	2	110	42
smyčka	1830	15	524	332
průsmyk	333	3	124	88

K vyjmenovanému slovu mýto (77 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno příbuzné slovo mýtné (84 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Nejvyšší frekvenci má vlastní jméno Mýto (108 tvarů slova po normalizaci ARF). Jak už je uvedeno výše, pravopis vlastních jmen by si žáci měli osvojovat příležitostně. Frekvence slov mýto a mýtné pod mezní hranicí 100, kterou jsme si stanovili, je důvodem, aby tato slova součástí řady vyjmenovaných slov nebyla.

Tabulka č. 5

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
mýto	313	3	77	256
mýtné	326	3	84	174
Mýto	363	3	108	256

K vyjmenovanému slovo vyžle je uvedeno jedno příbuzné slovo, a to slovo Vyžlovka. Protože jde o vlastní jméno, není třeba se jeho frekvencí zabývat.

V 70. letech 20. století byla do řad vyjmenovaných slov zařazena slova příbuzná ke slovu být, jejichž významová souvislost však už z hlediska současného jazykového povědomí nebyla žákům jasná: bydlit, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek. Význam slova být je vysvětlován jako existovat, kdežto význam slova bydlet jako někde přebývat. Vzhledem k vysoké frekvenci slova bydlet je zbytečné příbuzná slova porovnávat a hledat, kterým jiným příbuzným slovem by toto slovo mohlo být nahrazeno. Stejně tak je to i u slova myslet.

K vyjmenovanému slovo usychat (47 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jedno příbuzné slovo vysychat (130 výskytů). Protože má prvotní vyjmenované slovo nižší frekvenci než slovo příbuzné, je možné uvažovat o jeho nahrazení.

Tabulka č. 6

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
usychat	89	1	47	11
vysychat	258	2	130	40

2.3.4 FREKVENCE PŘÍBUZNÝCH SLOV K DALŠÍM VYJMENOVANÝM SLOVŮM

- VYJMENOVANÁ SLOVA PO B

Vyjmenované slovo být (2 510 398 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), které může mít i funkci pomocného slovesa, má velmi vysokou frekvenci. Totéž platí o jeho příbuzných slovech, která byla do vyjmenovaných slov přidána v 70. letech. Jsou to slova bydlet (5 466 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), obyvatel (5 973 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), byt (7 208 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), příbytek (322 tvarů slova po normalizaci ARF), nábytek (1 944 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a dobytek (573 tvarů slova po normalizaci ARF). Slova příbuzná k těmto slovům tedy nejsou předmětem našeho zájmu.

Vyjmenované slovo obyčej (133 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je méně frekventované než k němu příbuzné slovo obyčejný (4 312 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ačkoliv slovo obyčej přesáhlo hraniční frekvenci 100 a jeho frekvence je tedy stále relevantní, jeho příbuzné slovo obyčejný je frekventovanější a lze tedy uvažovat o jeho nahrazení slovem obyčejný.

Tabulka č. 7

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
obyčej	308	3	133	72
obyčejný	8 246	68	4 312	1 546
obyčejně	2 291	19	1 067	1 049

K vyjmenovanému slovu bystrý jsou v Internetové jazykové příručce uvedena tři příbuzná slova. Jsou to slova bystře (54 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), bystrost (42 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a bystřina (63 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní, a dokonce ani jedno nepřesáhlo stanovenou hranici.

Tabulka č. 8

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
bystrý	1 019	8	498	314
bystře	112	1	54	108
bystrost	74	1	42	46
bystřina	147	1	63	32

K vyjmenovanému slovu bylina (400 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena čtyři příbuzná slova. Jsou to slova býlí (22 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), býložravec (38 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), černobýl (7 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a zlatobýl (16 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní, a dokonce ani jedno nepřesáhlo stanovenou hranici.

Tabulka č. 9

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
bylina	1 486	12	400	172
býlí	63	1	22	43
býložravec	155	1	38	14
černobýl	21	0	7	15
zlatobýl	47	0	16	30

K vyjmenovanému slovu kobyla (97 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jediné příbuzné slovo, slovo kobylka (194 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Příbuzné slovo kobylka má dvakrát vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo kobyla, je to dáno mnohovýznamovostí slova. Pojmenovává nejen malou kobylu, ale i skákavý hmyz žijící v trávě nebo na stromech, stěhovavé saranče i součástku hudebních nástrojů. Všechny další významy souvisejí s původním označením zvířete. Nahrazení slova kobyla frekventovanější zdrobnělinou nepovažujeme za funkční.

Tabulka č. 10

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
kobyla	247	2	97	111
kobylka	732	6	194	249

K vyjmenovanému slovu býk (383 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena tři příbuzná slova. Jsou to slova býčí (122 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), býček (47 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a býkovec (8 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní, a dokonce jen jedno přesáhlo stanovenou hranici.

Tabulka č. 11

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
býk	1 229	10	383	372
býčí	310	2,57	122	239
býček	110	1	47	25
býkovec	20	0	8	3

- VYJMENOVANÁ SLOVA PO L

K vyjmenovanému slovu slyšet (15 634 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou v Internetové jazykové příručce uvedena tři příbuzná slova. Jsou to slova slyšitelný (66 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), slýchat (59 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a nedoslýchavý (19 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní, a dokonce ani jedno nepřesáhlo stanovenou hranici.

Tabulka č. 12

	Lemma	i.p.m.	ARF	Výskyt slovního tvaru
slyšet	34 792	288	15 634	7 557
slyšitelný	370	3	175	66
slýchat	739	6	401	59
nedoslýchavý	58	0	29	19

K vyjmenovanému slovu mlýn (799 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou v Internetové jazykové příručce uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova mlynář (74 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a mlýnice (25 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní, a dokonce ani jedno nepřesáhlo stanovenou hranici.

Tabulka č. 13

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
mlýn	2 154	18	799	665
mlynář	216	2	74	151
mlýnice	51	0	25	31

K vyjmenovanému slovu blýskat se (234 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno pět příbuzných slov. Jsou to slova blýsknout se (255 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), zablýsknout se (60 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), blýskavice (3 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF), blýskavý (69 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a blyštět se (38 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Pouze sloveso, které s vyjmenovaným slovem blýskat se tvoří vidovou dvojici, má vyšší frekvenci, nicméně rozdíl není tak vysoký, aby bylo nutné uvažovat o změně. Důvodem je i to, že primárně (s výjimkou slovesa nachomýtnout se) jsou v řadách vyjmenovaných slov zařazena slovesa vidu nedokonavého.

Tabulka č. 14

	Lemma	i.p.m.	ARF	Výskyt slovního tvaru
blýskat se	482	4	234	52
blýsknout se	569	5	255	68
zablýsknout se	178	1	60	1
blýskavice	5	0	3	1
blýskavý	161	1	69	20
blyštět se	113	1	38	1

K vyjmenovanému slovu polykat (421 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jediné příbuzné slovo, slovo zalykat se (65 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Frekvence příbuzného slova nepřesáhla stanovenou hranici.

Tabulka č. 15

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
polykat	914	8	421	175
zalykat se	171	1	65	10

K vyjmenovanému slovu vzlykat (234 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena tři příbuzná slova. Jsou to slova vzlyknout (56 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vzlyk (160 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a vzlykot (23 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Žádné z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní a pouze jedno přesáhlo stanovenou hranici.

Tabulka č. 16

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
vzlykat	674	6	234	118
vzlyknout	165	1	56	1
vzlyk	475	4	160	107
vzlykot	60	1	23	38

K vyjmenovanému slovu plynout (1 615 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno třináct příbuzných slov. Jsou to slova uplynout (1 382 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), rozplynout se (483 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), rozplývat se (413 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), splynout (385 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), splývat (535 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), oplývat (271 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vyplývat (2 506 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), plynulý (458 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), plyn (2 803 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), plynný (133 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), plynárna (44 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), plynoměr (21 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a plynojem (36 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo plynout má sloveso vyplývat a podstatné jméno plyn. Přestože má slovo plyn vyšší frekvenci než jeho základové slovo plynout, nepovažujeme za vhodné, aby bylo do řady vyjmenovaných slov zařazeno. Jasná významová souvislost s velkým množstvím příbuzných sloves hovoří pro základní sloveso plynout.

Tabulka č. 17

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
plynout	3 494	29	1 615	226
uplynout	2 542	21	1 382	97
rozplynout se	1 020	8	483	88
rozplývat se	840	7	413	72

splynout	780	6	385	190
splývat	1 108	9	535	83
oplývat	505	4	271	18
vyplývat	5 805	48	2 506	75
plynulý	1 052	9	458	281
plyn	10 081	83	2 803	3 383
plynný	588	5	133	59
plynárna	96	1	44	8
plynoměr	41	0	21	14
plynojem	125	1	36	23

K frekventovanému vyjmenovanému slovu plýtvat (293 výskytů) není v Internetové jazykové příručce uvedeno žádné příbuzné slovo. Podstatné jméno slovesné plýtvání má srovnatelnou frekvenci (223 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF).

Tabulka č. 18

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
plýtvat	548	5	293	181
plýtvání	456	4	223	414

K vyjmenovanému slovu lysý (126 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova lysina (31 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a lyska (10 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní, a dokonce ani jedno nepřesáhlo stanovenou hranici.

Tabulka č. 19

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
lysý	496	4	126	69
lysina	74	1	31	16
lyska	16	0	10	5

K frekventovanému vyjmenovanému slovu lýtko (331 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) neuvádí Internetová jazyková příručka žádné příbuzné slovo. Frekvence příbuzného slova lýtkový (38 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je nízká, nedosahuje námi stanovenou hranici.

Tabulka č. 20

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
lýtko	808	7	331	109
lýtkový	88	1	38	14

K vyjmenovanému slovu lýko (22 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno pět příbuzných slov. Jsou to slova lýčí (2 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF), lýčený (1 výskyt tvaru slova po normalizaci ARF), lýkový (11 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), lýkovec (11 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a lýkožrout (8 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Frekvence vyjmenovaného slova i slov s ním příbuzných je hluboko pod stanovenou hranicí. Považujeme to za důvod k vyřazení tohoto slova z řady vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 21

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
lýko	66	1	22	18
lýčí	4	0	2	3
lýčený	1	0	1	0
lýkový	22	0	11	1
lýkovec	83	1	11	43
lýkožrout	24	0	8	9

K vyjmenovanému slovu lyže (548 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) uvádí Internetová jazyková příručka dvě příbuzná slova. Jsou to slova lyžovat (207 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a lyžař (284 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Zjištěná frekvence potvrzuje opodstatnění slova lyže v řadě vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 22

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
lyže	1 876	16	548	704
lyžovat	571	5	207	247
lyžař	1 253	10	284	241

Vyjmenované slovo pelyněk (51 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má frekvenci hluboko pod stanovenou hranicí. Ještě nižší frekvenci má příbuzné slovo pelyňkový (10 tvarů slova po normalizaci ARF); toto slovo Internetová jazyková příručka

v seznamu vyjmenovaných slov a jejich slov příbuzných vůbec neuvádí. Nízká frekvence slova pelyněk je dána vázaností jen na určitý druh textu.

Tabulka č. 23

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
pelyněk	193	2	51	106
pelyňkový	31	0	10	3

Jiné je zjištění týkající se vyjmenovaného slova plyš a k němu příbuzného slova plyšový. Zatímco vyjmenované slovo plyš (32 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má frekvenci hluboko pod stanovenou hranicí, příbuzné slovo plyšový (261 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je poměrně frekventované. Lehce nad stanovenou hranicí je zjištěná frekvence příbuzného slova plyšák (105 tvarů slova po normalizaci ARF). Lze uvažovat o možnosti nahrazení slova plyš v řadě vyjmenovaných slov slovem plyšový.

Tabulka č. 24

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
plyš	66	1	32	18
plyšový	555	5	261	90
plyšák	327	3	105	57

- VYJMENOVANÁ SLOVA PO M

Vyjmenované slovo a zároveň osobní zájmeno my (83 829 výskytů) je velice frekventované, nelze ho z řady vypustit.

Ke slovu mýt (497 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno dvanáct příbuzných slov. Jsou to slova mycí (91 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), myčka (223 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), umýt (745 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), umývat (165 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), umyvadlo (436 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), umývárna 76 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), pomyje (6 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), mýval (63 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), mýdlo (494 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), mydlit (62 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), mydlář (4 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF) a mydlina (4 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF). Příbuzné slovo umýt má sice vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo, v tomto případě je však výhodnější zařadit

základní sloveso, od kterého jsou některá z příbuzných slov odvozená. Význam prvotního vyjmenovaného slova mýt je pro žáky dobře pochopitelný.

Tabulka č. 25

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
mýt	1 083	9	497	266
mycí	282	2	91	182
myčka	783	6	223	182
umýt	1 735	14	745	596
umývat	361	3	165	114
umyvadlo	1 467	12	436	490
umývárna	205	2	76	29
pomyje	23	0	6	13
mýval	237	2	63	67
mýdlo	1 193	10	494	488
mydlit	136	1	62	22
mydlář	10	0	4	23
mydlina	11	0	4	1

Vyjmenované slovo mýlit se (1 293 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má čtyři příbuzná slova. Jsou to slova mýlka (50 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), mylný (374 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), omyl (2 117 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a zmýlený (4 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF). Příbuzné slovo omyl má vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo. Vzhledem k tomu, že je základní sloveso mýlit se rovněž velmi frekventované a jeho význam je pro žáky dobře pochopitelný, nepovažujeme za nutné nahradit ho v řadě vyjmenovaných slov frekventovanějším slovem omyl.

Tabulka č. 26

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
mýlit se	2 646	22	1 293	272
mýlka	85	1	50	37
mylný	740	6	374	144
omyl	3 988	33	2 117	1 558
zmýlený	12	0	4	0

K vyjmenovanému slovu hmyz (958 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova hmyzí (118 výskytů tvarů slova po normalizaci

ARF) a hmyzožravec (13 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno příbuzné slovo nemá vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo.

Tabulka č. 27

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
hmyz	2 996	25	958	1 222
hmyzí	349	3	118	175
hmyzožravec	43	0	13	7

K vyjmenovanému slovu myš (1 029 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova myší (264 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a myšina (3 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno příbuzné slovo nemá vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo.

Tabulka č. 28

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
myš	3 550	29	1 029	1 097
myší	808	7	264	1 209
myšina	7	0	3	0

Frekvence vyjmenovaného slova hlemýžď (78 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) nedosahuje stanovené hranice, rovněž příbuzné slovo hlemýždí (30 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má frekvenci pod stanovenou hranicí. Nízká frekvence je dána vázaností jen na určitý druh textu.

Tabulka č. 29

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
hlemýžď	167	1	78	50
hlemýždí	54	0	30	15

K vyjmenovanému slovu zamykat je v Internetové jazykové příručce uvedeno pět příbuzných slov. Jsou to slova odemykat (99 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), nedomykat (0 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vymykat se (413 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), výmyk (9 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a přimykat se (33 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Frekvenci prvotního vyjmenovaného slova zamykat přesahuje příbuzné slovo vymykat se. Vzhledem k tomu, že je pro žáky snazší

pochopit význam slova zamykat (lze názorně předvést) než slova vymykat se, považujeme za vhodnější, aby v řadě vyjmenovaných slov bylo slovo zamykat.

Tabulka č. 30

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
zamykat	488	4	230	73
odemykat	197	2	99	27
nedomykat	0	0	0	0
vymykat se	748	6	413	44
výmyk	14	0	9	10
přimykat se	76	1	33	4

Vyjmenované slovo dmýchat (3 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF) má dvě příbuzná slova. Jsou to slova rozdmýchat (70 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a dmychadlo (17 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani u jednoho z analyzovaných slov nedosahuje frekvence stanovené hranice. O něco vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo dmýchat má odvozené slovo rozdmýchat. Ta je dána tím, že se ho používá nejen v původním významu rozdmýchat oheň, ale především přeneseně, ve významu rozpoutat (vzpouru, válku, třenice, nedůvěru atd.). Vzhledem k tomu, že ani vyjmenované slovo, ani slova příbuzná nedosahují frekvencí stanovené hranice, lze uvažovat o vypuštění slova dmýchat z řady vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 31

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
dmýchat	6	0	3	0
rozdmýchat	119	1	70	42
dmychadlo	51	0	17	17

Frekvence vyjmenovaného slova chmýří (105 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je těsně nad stanovenou hranicí. Internetová jazyková příručka v seznamu neuvádí žádné slovo příbuzné. Vyhledali jsme frekvenci příbuzného slova ochmýřený (26 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), ta je velmi nízká. Slovo chmýří lze v řadě vyjmenovaných slov na základě hraniční frekvence ponechat.

Vyjmenované slovo nachomýtnout se (28 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má pouze jedno příbuzné slovo. Tím slovem je ochomýtat se (17 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní vyjmenované slovo je hluboko pod stanovenou hranicí a příbuzné slovo taktéž. Lze tedy uvažovat o vypuštění slova nachomýtnout se z řady vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 32

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
nachomýtnout se	47	0	28	1
ochomýtat se	34	0	17	5

- VYJMENOVANÁ SLOVA PO P

K vyjmenovanému slovu pýcha (567 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je v Internetové jazykové příručce uvedeno pět příbuzných slov. Jsou to slova pyšný (1 006 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), pyšnit se (479 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), zpychnout (15 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), pýchavka (11 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), pych (6 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a přepych (189 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ačkoli je frekvence slova pyšný vyšší, vzhledem k rovněž vysoké frekvenci základního slova pýcha a k řadě příbuzných slov s hláskovou podobou kořene -pych-, nepovažujeme za nezbytné ho v řadě vyjmenovaných slov nahradit.

Tabulka č. 33

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
pýcha	1234	10	567	347
pyšný	2 063	17	1 006	844
pyšnit se	957	8	479	251
zpychnout	30	0	15	4
pýchavka	44	0	11	9
pych	12	0	6	7
přepych	390	3	189	199

K vyjmenovanému slovu pytel (1 452 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena tři příbuzná slova. Jsou to slova pytlovina (27 výskytů tvarů slova po normalizaci

ARF), pytlák (88 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a pytlačit (18 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní vyjmenované slovo pytel má nejvyšší frekvenci.

Tabulka č. 34

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
pytel	3 433	28	1 452	1 088
pytlovina	57	0	27	6
pytlák	316	3	88	78
pytlačit	31	0	18	10

K vyjmenovanému slovu pysk (110 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova pyskatý (8 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a ptakopysk (12 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Obě příbuzná slova jsou hluboko pod stanovenou hranicí.

Tabulka č. 35

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
pysk	366	3	110	95
pyskatý	21	0	8	3
ptakopysk	48	0	12	18

Vyjmenované slovo netopýr (280 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má vysokou frekvenci. V seznamu vyjmenovaných slov a jejich slov příbuzných v Internetové jazykové příručce není uvedeno žádné příbuzné slovo. Vyhledali jsme slovo netopýří (76 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), jeho frekvence je nízká. Vzhledem k vysoké frekvenci je zařazení slova netopýr do řady vyjmenovaných slov relevantní.

Tabulka č. 36

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
netopýr	877	7	280	171
netopýří	190	2	76	135

Frekvence slova slepýš (45 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je pod stanovenou hranicí. Není uvedeno žádné slovo příbuzné. Nízká frekvence je dána vázaností slova na určitý druh textu.

K vyjmenovanému slovu pyl (159 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jedno příbuzné slovo opylovat (27 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Příbuzné slovo je hluboko pod stanovenou hranicí.

Tabulka č. 37

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
pyl	716	6	159	303
opylovat	87	1	27	22

K vyjmenovanému slovu kopyto (310 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova sudokopytník (16 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a lichokopytník (8 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Obě příbuzná slova jsou hluboko pod stanovenou hranicí.

Tabulka č. 38

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
kopyto	931	8	310	68
sudokopytník	41	0	16	2
lichokopytník	23	0	8	4

K vyjmenovanému slovu klopýtat (218 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jedno příbuzné slovo klopýtnout (129 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Vyšší je frekvence nedokonavého slovesa. V řadách vyjmenovaných slov převažují slovesa vidu nedokonavého, není žádoucí uvažovat o změně.

Tabulka č. 39

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
klopýtat	524	4	218	29
klopýtnout	288	2	129	20

K vyjmenovanému slovu třpytit se (284 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena tři příbuzná slova. Jsou to slova třpyt (116 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), třpytivý (259 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a třpytka (45 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní vyjmenované slovo má nejvyšší frekvenci.

Tabulka č. 40

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
třpytit se	773	6	284	15
třpyt	289	2	116	188
třpytivý	590	5	259	78
třpytka	124	1	45	5

K vyjmenovanému slovu zpytovat (47 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) byla uvedena dvě příbuzná slova. Těmi slovy jsou jazykozpyt (2 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF) a nevyzpytatelný (276 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Přestože je vyjmenované slovo pod stanovenou hranicí, považujeme za vhodnější, aby ve vyjmenovaných slovech zůstalo a žáci si frekventované slovo nevyzpytatelný osvojili jako slovo příbuzné k vyjmenovanému.

Tabulka č. 41

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
zpytovat	83	1	47	23
jazykozpyt	14	0	2	7
nevyzpytatelný	487	4	276	112

K vyjmenovanému slovu pykat (91 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jedno příbuzné slovo odpykat (63 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno ze slov nedosáhlo stanovené hranice. Lze uvažovat o vyřazení slova pykat z řady vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 42

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
pykat	199	2	91	96
odpykat	136	1	63	38

K vyjmenovanému slovu pýr (19 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jediné příbuzné slovo pýřavka (0 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní slovo pýr je hluboko pod stanovenou hranicí a jeho jediné příbuzné slovo má dokonce nulovou frekvenci. Lze uvažovat o vypuštění slova z řady vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 43

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar

pýr	45	0	19	28
pýřavka	0	0	0	0

K vyjmenovanému slovu pýřit se (8 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova zapýřit se (0 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a pýřivý (0 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Obě tato slova, jak prvotní, tak příbuzné, mají frekvenci hluboko pod stanovenou hranicí. Lze uvažovat o vypuštění slova z řady vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 44

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
pýřit se	17	0	8	0
zapýřit se	0	0	0	0
pýřivý	0	0	0	0

K vyjmenovanému slovu čepýřit se (9 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsme vyhledali frekvenci příbuzného slova rozčepýřený (37 výskytů čepýřit tvarů slova po normalizaci ARF). Lze uvažovat o vypuštění slova z řady vyjmenovaných slov.

Tabulka č. 45

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
čepýřit se	17	0	9	2
rozčepýřený	85	2	37	13

- VYJMENOVANÁ SLOVA PO S

Vyjmenované slovo syn (8 087 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má čtyři příbuzná slova. Jsou to slova synovský (20 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), synovec (352 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a zlosyn (44 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Vyhledali jsme ještě frekvenci individuálně přivlastňovacího přídavného jména synův (189 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní vyjmenované slovo syn má nejvyšší frekvenci.

Tabulka č. 46

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
syn	21 939	182	8 087	8 381
synovský	38	0	20	6

synovec	934	8	352	369
zlosyn	102	1	44	42
synův	447	4	189	56

K vyjmenovanému slovu sytý (363 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má čtyři příbuzná slova. Jsou to slova sytost (133 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), dosyta (92 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), nasytit (256 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a nenasytný (53 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo sytý.

Tabulka č. 47

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
sytý	774	6	363	102
sytost	310	3	133	85
dosyta	176	1	92	176
nasytit	507	4	256	138
nenasytný	283	2	154	53

K vyjmenovanému slovu sýr (1 131 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena čtyři příbuzná slova. Těmi slovy jsou syreček (17 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), sýrař (8 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), sýrárna (9 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a syrovátka (26 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní vyjmenované slovo má velice vysokou frekvenci a frekvence všech jeho a příbuzných slov je hluboko pod stanovenou hranicí.

Tabulka č. 48

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
sýr	3 524	29	1 131	1 145
syreček	37	0	17	10
sýrař	16	0	8	2
sýrárna	18	0	9	5
syrovátka	87	1	26	43

K vyjmenovanému slovu syrový (541 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova syrovinka (4 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF) a syrý (1 výskyt tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní slovo má vysokou frekvenci, kdežto obě příbuzná slova mají frekvenci hluboko pod stanovenou hranicí.

Tabulka č. 49

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
syrový	1 261	10	541	177
syrovinka	13	0	4	7
syrý	2	0	1	0

Málo frekventované je vyjmenované slovo sychravý (78 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). V řadách vyjmenovaných slov v Internetové jazykové příručce k němu není uvedeno žádné slovo příbuzné. Vyhledali jsme frekvenci příbuzného predikativa sychravo (15 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), je velice nízká. Lze uvažovat o tom, aby slovo sychravý bylo z řad vyjmenovaných slov vyřazeno.

Tabulka č. 50

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
sychravý	158	1	78	25
sychravo	29	0	15	29

K vyjmenovanému slovu sýkora (36 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jediné příbuzné slovo sýkořice (0 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Tyto hodnoty ze sloupce ARF jsou přepočítány z lemmatu. Ve sloupci Slovní tvar jsou hodnoty mnohem vyšší (121 výskytů). Vzhledem k tomu, že frekvence slovního tvaru sýkora překročila stanovenou hranici, považujeme za vhodné slovo v řadě vyjmenovaných slov ponechat.

Tabulka č. 51

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
sýkora	80	1	36	121
sýkořice	0	0	0	5

Vyjmenované slovo sýček má nízkou frekvenci (24 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Není k němu uvedeno žádné příbuzné slovo.

Podobně nízkou frekvenci jsme zjistili u slova sysel (34 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Vyhledali jsme příbuzné slovo syslí, jehož frekvence je ještě nižší (9 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF).

Tabulka č. 52

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
sysel	102	1	34	49
syslí	13	0	9	10

K vyjmenovanému slovu syčet (150 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova sykat (11 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a sykot (34 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než prvotní slovo, a ta dokonce ani nepřesáhla stanovenou hranici.

Tabulka č. 53

	Lemma	i.p.m.	ARF	Výskyt slovního tvaru
syčet	390	3	150	24
sykat	29	0	11	0
sykot	89	1	34	59

K vyjmenovanému slovu sypat (508 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno deset příbuzných slov. Jsou to slova sypký (87 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), sýpka (87 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), sypek (3 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF), nasypat (386 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), násyp (33 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), násypný (5 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), osypaný (4 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF), vysypat (457 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), zasypat (370 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a zásyp (53 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Ani jedno z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než slovo prvotní.

Tabulka č. 54

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
sypat	1 019	8	508	175
sypký	235	2	87	39
sýpka	290	2	87	87
sypek	5	0	3	1
nasypat	860	7	386	113
násyp	132	1	33	41
násypný	7	0	5	0
osypaný	8	0	4	0

vysypat	979	8	457	116
zasypat	730	6	370	89
zásyp	138	1	53	58

- VYJMENOVANÁ SLOVA PO V

Osobní zájmeno vy (48 378 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je velice frekventované.

K vyjmenovanému slovu vykat (75 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) neuvádí Internetová jazyková příručka slovo příbuzné. Vyhledali jsme frekvenci substantiva vykání (29 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Nízká frekvence slova je dána omezením výskytu slova na určitý druh textů. Zařazení slova do řady vyjmenovaných slov považujeme za vhodné.

Tabulka č. 55

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
vykat	165	1	75	40
vykání	60	1	29	56

K vyjmenovanému slovu vysoký (38 393 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) bylo uvedeno devět příbuzných slov. Jsou to slova vysočina (747 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vyšší (7 541 výskytů[26]), výše (3 617 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), výška (4 154 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), výšina (298 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vyvýšit (15 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vyvýšenina (82 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), zvýšit (4 093 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a převyšovat (517 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Žádné z příbuzných slov nemá vyšší frekvenci než prvotní vyjmenované slovo.

Tabulka č. 56

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
vysoký	78 308	649	38 393	5 285
vysočina	3 674	30	747	1 318
vyšší	0	0	0	16 952
výše	9 625	80	3 617	9 756

[26] hodnota ARF přepočítána ze sloupce Výskyt slovního tvaru

výška	11 539	96	4 154	2 320
výšina	610	5	298	20
vyvýšit	28	0	15	2
vyvýšenina	265	2	82	58
zvýšit	9 406	78	4 093	2 863
převyšovat	934	8	517	39

K vyjmenovanému slovu výt (153 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) uvádí Internetová jazyková příručka jediné příbuzné slovo zavýt (69 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Vyhledali jsme rovněž frekvenci podstatného jména slovesného vytí (106 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), je lehce nad stanovenou hranicí.

Tabulka č. 57

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
výt	376	3	153	98
zavýt	196	2	69	2
vytí	317	3	106	274

K vyjmenovanému slovu výskat (49 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova. Jsou to slova výskot (24 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a zavýsknout (23 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Prvotní vyjmenované slovo má hodnotu frekvence hluboko pod stanovenou frekvencí, stejně tak jeho obě příbuzná slova. Lze uvažovat o odstranění tohoto slova z řady.

Tabulka č. 58

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
výskat	112	1	49	11
výskot	46	0	24	25
zavýsknout	54	0	23	3

K vyjmenovanému slovu zvykat (456 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno deset příbuzných slov. Jsou to slova zvyk (2 627 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), zlozvyk (170 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), zvyknout (1 917 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), zvyklost (567 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), navykat (6 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), navyknout (101 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), návyk (544 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), odvykat

(13 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), odvyknout (67 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a obvyklý (4 955 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Přestože má nejvyšší frekvenci slovo obvyklý, pro slovo zvykat ve vyjmenovaných slovech hovoří to, že je velké množství frekventovaných příbuzných slov s předponou z-.

Tabulka č. 59

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
zvykat	836	7	456	356
zvyk	5 036	42	2 627	982
zlozvyk	342	3	170	139
zvyknout	3 637	30	1 917	661
zvyklost	1 174	10	567	60
navykat	12	0	6	5
navyknout	186	2	101	17
návyk	1 273	11	544	167
odvykat	22	0	13	9
odvyknout	115	1	67	16
obvyklý	9 134	76	4 955	660

K vyjmenovanému slovu žvýkat (265 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena čtyři příbuzná slova. Jsou to slova žvýkací (52 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), přežvykovat (67 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), přežvýkavec (24 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a žvýkačka (210 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Jen frekvence jednoho příbuzného slova přesáhla stanovenou hranici, není však vyšší ne frekvence slova žvýkat.

Tabulka č. 60

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
žvýkat	659	5	265	133
žvýkací	134	1	52	81
přežvykovat	183	2	67	21
přežvýkavec	79	1	24	5
žvýkačka	490	4	210	58

K vyjmenovanému slovu vydra (79 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena dvě příbuzná slova, a to vydří (20 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a vydrovka (0 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF).

Tabulka č. 61

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
vydra	320	2,66	79	341
vydří	47	0	20	41
vydrovka	0	0	0	0

Vyjmenované slovo výr (40 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) nedosahuje na stanovenou frekvenční hranici. V seznamu vyjmenovaných slov a slov s nimi příbuzných v Internetové jazykové příručce není uvedeno žádné příbuzné slovo ke slovu výr. Vyhledali jsme frekvenci přídavného jména výří (1 výskyt tvarů slova po normalizaci ARF), je zanedbatelný.

Tabulka č. 62

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
výr	119	1	40	72
výří	4	0	1	2

K vyjmenovanému slovu povyk (182 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno jediné příbuzné slovo povykovat (50 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), jeho frekvence je nižší.

Tabulka č. 63

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
povyk	376	3	182	225
povykovat	117	1	50	18

Vyjmenované slovo výheň (112 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) má frekvenci těsně nad stanovenou hranicí.

- VYJMENOVANÁ SLOVA PO Z

Vyjmenované slovo brzy (34 862 výskytů) má vysokou frekvenci.

K vyjmenovanému slovu jazyk (7 363 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) je uvedeno pět příbuzných slov. Jsou to slova jazýček (117 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), jazykozpyt (2 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF), jazykověda (23 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), dvojjazyčný (53 výskytů tvarů slova po

normalizaci ARF) a jazylka (2 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF). Nejvyšší frekvenci má prvotní vyjmenované slovo.

Tabulka č. 64

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
jazyk	19 243	159	7 363	5 703
jazýček	246	2	117	104
jazykozpyt	14	0	2	7
jazykověda	97	0	23	19
dvojjazyčný	104	1	53	17
jazylka	8	0	2	3

K vyjmenovanému slovu nazývat (se) (2 869 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) jsou uvedena čtyři příbuzná slova. Těmi slovy jsou vyzývat (720 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vyzývavý (111 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), vzývat (136 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a ozývat se (1 282 výskytů). Ani jedno z příbuzných slov nepřesáhlo frekvenci prvotního vyjmenovaného slova.

Tabulka č. 65

	Lemma	i.p.m.	ARF	Slovní tvar
nazývat (se)	6 973	58	2 869	527
vyzývat	1 418	12	720	48
vyzývavý	224	2	111	45
vzývat	281	2	136	34
ozývat se	2 681	22	1 282	224

ZÁVĚR

Analýzou současných učebnic českého jazyka jsme zjistili výskyt vyjmenovaných slov, kterými se jednotlivé učebnice liší. Rozdělujeme je do několika skupin.

1. Do řad vyjmenovaných slov nepatří **vlastní jména osob** (Zbyněk, Zbyšek), jejich pravopis si žáci osvojí příležitostně. Tato jména se vyskytla v jedné ze sedmi analyzovaných učebnic.
2. Mezi vyjmenovanými slovy v učebnicích se objevují nepatřičně slova, která byla již dříve z řad vyjmenovaných slov odstraněna vzhledem k jejich nízké frekvenci. Ve třech ze sedmi analyzovaných učebnic se vyskytuje slovo **babyka**, jehož frekvence je v korpusu Syn2015 pouhých 10 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF. Šest ze sedmi analyzovaných učebnic uvádí v řadách vyjmenovaných slov slovo **vyžle** s frekvencí pouhých 6 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF. V jedné z učebnic je zařazeno slovo **mýto** s frekvencí 77 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF. Korpus Syn2015 ještě nezachycuje situaci po zavedení nového mýtného systému, nelze tedy potvrdit předpoklad, že frekvence tohoto slova a příbuzného slova mýtné vzrostla.
3. V řadách vyjmenovaných slov se vyskytují různé hláskové varianty sloves. Pět ze sedmi analyzovaných učebnic uvádí varianty bydlit a myslit, jedna z učebnic uvádí variantu **bydlet** a **myslet**, dvě učebnice pak uvádějí obě hláskové varianty **bydlit/bydlet**, **myslit/myslet**. Vzhledem k výrazně vyššímu výskytu slovního tvaru **bydlet** (1 944) oproti **bydlit** (7) a slovního tvaru **myslet** (5 846) oproti **myslit** (66), považujeme za vhodné, aby do řad vyjmenovaných slov byly zařazeny podoby těchto sloves s kmenotvornou příponou –e. Jediná z analyzovaných učebnic uvádí obě hláskové varianty **usýchat/usychat**, šest učebnic uvádí pouze variantu **usychat**. Vzhledem k zanedbatelné frekvenci varianty **usýchat** (2 výskyty tvarů slova po n normalizaci ARF) doporučujeme dát v řadě vyjmenovaných slov přednost variantě **usychat** (47 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF).
4. Namísto prvotních základních, tj. neutvořených slov, jsou v některých učebnicích uvedeny jejich deriváty. Týká se to zařazení vyjmenovaného slova **mýtina** (147 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) v jedné z analyzovaných učebnic místo původního **mýtit** (15 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Argumenty najdeme pro obě tato slova.

Nejen frekvence, ale také snazší pochopení významu hovoří pro zařazení slova mýtina do vyjmenovaných slov. Vyšší frekvenci však má příbuzné slovo **vymýtit** (179 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Vedle původního významu mýcením odstranit se totiž hojně používá přeneseně i ve významu odstranit něco nežádoucího (hlad, nemoci, korupci atd.) Možnost vysvětlit význam slova vymýtit i slova mýtina rozvinutím slovotvorného významu hovoří pro ponechání základního slova mýtit v řadě vyjmenovaných slov.

V téže učebnici jako slovo mýtina se objevuje i vyjmenované slovo **smyk** (214 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) místo původního **smýkat (**63 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Nejfrekventovanější je příbuzné slovo **smyčka** (524 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Argumenty pro zařazení slova smyk stejně jako argumenty pro slovo smýkat jsou podobné jako u slova mýtina.

5. V jedné z učebnic se vedle slov přidaných do řady vyjmenovaných slov po b (bydlit, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek) objevuje navíc i slovo **zbytek**. Jeho frekvence je velmi vysoká (7 454 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), považujeme za vhodné, aby bylo součástí řady vyjmenovaných slov.

Na základě zjištění frekvence dalších vyjmenovaných slov a slov k nim příbuzným jsme dospěli k následujícím výsledkům. Analyzovaná slova rozdělujeme do několika skupin.

1. První skupinu tvoří slova, jejichž frekvence je nízká, stejně jako je nízká frekvence jejich slov příbuzných. U těchto slov lze uvažovat o jejich odstranění z řad vyjmenovaných slov. Patří sem slovo **lýko** (22 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF); ještě nižší frekvenci mají slova příbuzná lýčí, lýčený, lýkový, lýkovec a lýkožrout. Velice nízkou frekvenci má nejen vyjmenované slovo **dmýchat** (3 výskyty tvarů slova po normalizaci ARF), ale i jeho příbuzná slova dmychadlo (17 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a rozdmýchat (70 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Na základě zjištěné nízké frekvence do skupiny řadíme i slova **nachomýtnout se** (28 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **pýr** (19 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **pýřit se** (8 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **čepýřit se** (9 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **sychravý** (78 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), výskat (49 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF).

2. Do druhé skupiny řadíme slova s výrazným rozdílem mezi slovem vyskytujícím se v řadě vyjmenovaných slov a jeho slovem příbuzným. Je možné předpokládat, že význam slova s vyšší frekvencí bude žákům bližší, a lze tedy uvažovat o případném nahrazení vyjmenovaného slova. Jde o slova **obyčej** (133 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a **obyčejný** (4 312 tvarů slova po normalizaci ARF). Rozdíl jsme zaznamenali i ve frekvenci slova **plyš** (32 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF) a **plyšový** (271 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF).

3. Třetí skupinu tvoří slova, která jsou přírodovědnými názvy. Nízkou frekvenci jsme zjistili u slov označujících rostliny či živočichy: **pelyněk** (51 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **slepýš** (45 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **sýček** (24 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **sysel** (34 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **vydra** (79 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF), **výr** (40 výskytů tvarů slova po normalizaci ARF). Nízká frekvence těchto slov je dána vázaností na určitý druh textů odborných, populárně naučných, okrajově uměleckých; nevyskytují se frekventovaně v textech publicistických. Považujeme za vhodné, aby tato slova byla v řadách vyjmenovaných slov zachována, rozšíření slovní zásoby o znalost těchto slov považujeme za žádoucí.

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá frekvencí vyjmenovaných slov v současném jazykovém úzu. Frekvence byla zjišťována pomocí Českého národního korpusu.

Práce je rozdělena na dvě časti – teoretickou a praktickou.
V teoretické části zjišťujeme historii vyjmenovaných slov, konkrétně to, k jakým změnám docházelo postupně v řadách vyjmenovaných slov. V praktické části jsou popsány a interpretovány výsledky výzkumu zaměřeného na zjištění frekvence jednotlivých vyjmenovaných slov. Zkoumána byla frekvence vyjmenovaných slov, jimiž se současné učebnice liší, frekvence hláskových variant sloves v řadách vyjmenovaných slov a frekvence slov k vyjmenovaným slovům příbuzným.

Summary

This diploma thesis is an examination of the frequency of so called “specified words” (“vyjmenovaná slova”) in contemporary usage. This frequency was determined using the Czech National Corpus.

The thesis is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part explores the history of specified words, specifically how the list of these words have progressively changed with time. The practical part describes the methods used in this research, presents the results and provides interpretation for said results. The subjects of examination were the frequency of the words that differ amongst current textbooks, the frequency of phonetic variants of specified words in verbal form and the frequency of derivatives from these words.

SEZNAM LITERATURY

BRABCOVÁ, Radoslava. 1982. *Didaktika českého jazyka pro 2.-4. roč. ZŠ: pro posluchače pedagogické fakulty.* Praha : Univerzita Karlova, 1982.

DOLEŽALOVÁ, Alena Bára. 2016. *Český jazyk 3, učebnice pro 3. ročník.* Brno : NOVÁ ŠKOLA, 2016.

GEBAUER, Jan. 1913. *Pravidla českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů: jediné c.k. ministerstvem kultu a vyučování schválené vydání.* Praha : Císařský královský školní knihosklad, 1913.

—. 1902. *Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů.* Praha : Císařský královský školní knihosklad, 1902.

HAVRÁNEK, Bohuslav a TRÁVNÍČEK, František. 1957. *Pravidla českého pravopisu.* Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1957. ISBN 2-0389.353-57.

HOŠNOVÁ, Eva. 2008. *Český jazyk 3 pro základní školy.* Praha : SPN, 2008.

HRUŠKOVÁ, Zd. 1958. *Naše řeč - Sirup a lišaj.* Praha : Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1958. 1-2.

HUBÁČEK, Josef. 1997. Vyjmenovaná slova a předpona vy-. *Časopis KOMENSKÝ.* 1997, 9/10.

—. 1997. *Vyjmenovaná slova a předpona vy-.* místo neznámé : Časopis KOMENSKÝ, 1997.

JELÍNEK, Jaroslav. 1979. *Český jazyk pro 3. ročník.* Praha : SPN, 1979. ISBN 14-085-79.

KOHOUTEK, Hynek. 1962. *Český jazyk pro 3. ročník.* Praha : SPN, 1962. ISBN 40620/61-I/1.

KOSOVÁ, Jaroslava, BABUŠOVÁ, Gabriela a ŘEHÁČKOVÁ, Arlen. 2009. *ČESKÝ JAZYK pro 3. ročník základní školy.* Plzeň : Fraus, 2009.

KUBALÍKOVÁ, Lenka. 2007. *Nácvik jevu pravopisu lexikálního: psaní i/y po obojetných souhláskách mimo koncovku.* Plzeň : ZČU, 2007.

1940-1941. List ústředního spolku českosl. profesorů. *Věstník československých profesorů.* 1940-1941, 19-20.

MELICHAR, Jiří a STYBLÍK, Vlastimil. 1957. *Český jazyk, Přehled učiva základní školy.* Praha : SPN, 1957. ISBN 2-0389.353-57.

MIKULENKOVÁ, Hana. 1997. *Český jazyk pro 3. ročník základního školství.* Olomouc : Prodos, 1997.

NASTOUPILOVÁ, Dita. 2015. *Lili a Vili ve světě českého jazyka, učebnice pro 3. ročník ZŠ.* Praha : Klett, 2015.

1944. Normalizace vyňatých slov při vyučování českému jazyku. *Věstník MŠ 2.* 1944, 59 492-II.

OLŽBUTOVÁ, Jana. 2016. *Hravá čeština 3.* Praha : TAKTIK International, 2016.

1993. *Pravidla českého pravopisu.* Praha : Academia, 1993. ISBN 80-200-0475-0.

1941. *Pravidla českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů.* Praha : Česká akademie věd a unění, 1941.

Schams, Rudolf. 1941. *Věstník československých profesorů, list ústředního spolku českosl. profesorů.* Praha : Ústřední spolek československých profesorů, 1922-1942, 1941.

ŠMEJKALOVÁ, Martina. 2010. *Čeština a škola - úryvky skrytých dějin.* Praha : Praha: Karolinum, 2010, 2010. ISBN 978-80-246-1692-6.

VÍCHOVÁ, Lucie. 2017. *Český jazyk v malíčku pro 3. třídu.* Praha : Fragment, 2017.

1944. *Výnos MŠ č. 59 492-II z 11.10.1944.* Normalizace vyňatých slov při vyučování českému jazyku : Věstník MŠ 2, 1944.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Internetová jazyková příručka [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2016 Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/

Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kováříková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondřička, P. – Zasina, A.: SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny. *Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: http://www.korpus.cz*